

**RI WUJ RI XUTZ'IB'AJ RI
PABLO CHIKE RI
KOJONELAB' A'J ROMA
Majib'al re**

Ri Pablo kutz'ib'aj we wuj ri' chike ri kojonelab' ri e k'o pa ri tinimit Roma, man k'o ta jun wuj ri tz'ib'atalik ri kajunumataj ruk'. We wuj ri' xtz'ib'axik pa taq ri junab' 56-57 are alaxinaq chi ri Cristo.

Pa we wuj ri' ri Pablo kuta tob'anik chike ri terene'l taq re ri Jesús ri e k'o chuxe' ri utaqanik ri César, kub'ij chike chi rajawaxik katzijox ri utz laj tzij je la' pa ri nima tinimit Roma.

Ri Pablo taqo'n re ri Jesucristo apanoq chutzijoxik ri terenem chirij ri Jesús. Ri uchomanik ri Dios xq'alajisaxik pa ri rija'l ri nim taqanel David, are wa' ri Jesús ri Mesías.

We tzij ri' kuk'utu chi ri Dios qas xub'an wi ri xub'ij kuk' ri utinimit Israel. Ri wuj kutzijoj rij ri xk'ulmatajik kuk' ri tinimit Israel ojer jas xb'an chike are xo'k che patanijelab' xuquje' jas xb'an che kikolik loq.

Ri winaq ri e k'o cho ri uwachulew e q'attal apanoq rumal che ri xok loq ri makaj xuquje' ri kamikal kuk', ri taqanik man kakwin ta k'ut kuk'am loq k'aslemal rumal ri' xpe ri Dios xutaq loq ri Jesús rech rumal ri ukamikal xuquje' ri k'astajib'al uwach xu'lukolo ri winaq a'j Israel xuquje' ri man a'j Israel taj, che ri' xtiktaj loq jun k'ak' wok winaq.

Ri kojonem che ri Jesús kutukij ri uchuq'ab' ri itzel xuquje' kuk'am loq kiritajem. Ri Tyoxalaj Uxlab'ixel kuk'am ub'e ri winaq ri k'o k'ak' uk'aslemal, are wa' ri k'ak' tiko'n.

Pune e k'i winaq a'j Israel man e kojoninaq ta che ri Jesús, ri xub'an ri Jesús xuk'am loq k'aslemal chike konojel ri winaq cho ri uwachulew.

Kamik ri Jesús xaq je' kutzuj ri jun k'ak' k'aslemal, pune jeri' pa ri k'isb'al q'ij re utoq'ob' ri Dios kach'eken na pu'wi' ri q'atoj tzij.

Ri k'isb'al re we wuj ri' kutzijoj jas je' rajawaxik keno'jin ri k'o jun alik kik'aslemal.

¹ Ri Pablo patanil re ri Jesucristo, sik'ital apanoq rech kux jun taqo'n, tzijol re ri utz laj taq tzij rech ri Dios.

² Ri ub'im loq ojer xuquje' kitzijom loq ri q'alajisal taq utzij ri Dios pa ri tyoxalaj taq tz'ib'atalik. ³ We utz laj tzij katzijon chrij ri Uk'ojol ri Dios, Jesucristo Rija'l ri David pa ri tyo'jal,* ⁴ pa ri Uxlab'al ri katyoxirisanik, xq'alajisaxik chi are Uk'ojol ri Dios, jeri' rumal xk'astaj chikixo'l ri kaminaqib'. Are wa' ri Jesucristo ri Ajawxel. ⁵ Xa rumal rech are', xuquje' rumal rech ri ub'i', xya'taj ri sipanik rech taqo'n chaqe rech kujkwiniq ke'qataqchi'j konojel ri tinimit ri e k'o cho ri uwachulew xa jeri' keniman che ri kojob'al. ⁶ Chikixo'l taq

* **1:3** 1:3 Pa ri Ojer Tyoxalaj Wuj kub'ij chi ri Cristo jun rija'l ri nim taqanel David, Ezequiel 34:23, 24; 37:24, 25; Oseas 3:5. Are kub'ij chi ri Jesús rija'l ri David, xuquje' kub'ij chi ri Cristo are Mesias.

we tinimit ri', ix k'o ix, ri ixusik'im apanoq ri Jesucristo.

⁷ Kintz'ib'aj we wuj ri' chi'we ix, ri sib'alaj ixuloq' ri Dios ri ix k'o pa ri tinimit Roma, ri ix sik'ital apanoq rech kixux tyoxalaj taq winaq. Are ri Dios ri qaTat xuquje' ri Ajawxel Jesucristo, cheyo'w toq'ob' xuquje' ja'maril chi'we.

Ri Pablo karaj ku'solij ri tinimit Roma

⁸ Nab'e, kintyoxin rumal iwe che ri nuDios pa Jesucristo, rumal cher utz kab'an chutzijoxik ri ikojob'al pa ronojel ri uwachulew. ⁹ Qas karil ri Dios ri kinpatanij ruk' ronojel wanima', xuquje' kintzijoj ri utz laj utzij ri uK'ojol, chi qas kixna'taj wi chwe ronojel q'ij. ¹⁰ Ronojel q'ij kinta che ri Dios chi we are rayib'al uk'u'x Are', chuya b'e chwe kine' chi'solixik. ¹¹ Sib'alaj kurayij wanima' kixe'nwila' rech jeri' kinb'ij chi'we jas ub'anik ri sipanik pa ri Uxlab'ixel xa jeri' kik'amawa'j ichuq'ab'. ¹² Rech jeri' kaqataqchi'la qib' chiqajujunal pa ri xa jun qakojob'al.

¹³ Wachalal, kawaj kiweta'maj chi man inkwininaq taj ixnusolim, pune jeri' nurayim isolixik rech ke'nk'ama loq we ri iwachinik, jacha ta ne ri ix ik'amom loq iwe kuk' ri winaq ri man a'j Israel taj. ¹⁴ In k'o pa k'asaj iwuk' iwonojel ta k'u k'o iweta'mab'al ta k'u maj iweta'mab'al, we ix aj Grecia o pune man ix aj Grecia taj.† ¹⁵ Qas kurayij na k'u'x kintzijoj ri utz laj tzij chi'we ix ri kixel pa ri tinimit Roma.

† **1:14** 1:14 Ri Pablo kutz'ib'aj chike ri griegos xuquje' ri man e griegos taj ri kel kub'ij ri winaq ri k'o keta'mab'al xuquje' maj keta'mab'al.

Ri ukwinem ri utz laj taq tzij

¹⁶ Qas tzij man kink'ixib'ej taj uq'alajisaxik ri utz laj tzij rumal are ukwinem ri Dios rech jeri' kekolotaj konojel ri kekojonik: nab'e na ri winaq a'j Israel k'a te ri' ri winaq ri man a'j Israel taj. ¹⁷ Pa ri utz laj tzij kaq'alajisax wi chi ri usuk'al ri Dios kuk'ut rib' rumal kojok'al xuquje' pa kojok'al: Jetaq ri kub'ij ri Tz'ib'atalik ri suk' rumal kojok'al kak'asi' na.

Jas che kape royawal ri Dios pa kiwi' ri winaq

☆

¹⁸ Qas tzij wi, ri royawal ri Dios kape chila' pa ri kaj kuk'ut rib' pa kiwi' konojel ri winaq ri kakiq'atej ruk' etzelal ri qas tzij. ¹⁹ Ri rajawaxik keta'max che ri Dios sib'alaj q'alaj, jeri' rumal cher tzi are ri Dios xk'utuw chikiwach ri winaq. ²⁰ Jeri' rumal cher are xtiktaj loq ri uwachulew, ri jastaq ri man kilitaj taj che ri Dios, ri ukwinem ri maj umajitajik loq xuquje' maj uk'isik xuquje' ri kuxik ri Are', xilitajik pa ronojel ri xutiko, rech jeri' maj jun kub'ij chi man reta'm taj uwach ri Dios. ²¹ Pune xketa'maj uwach ri Dios, man xkiya taj uq'ij ri Dios jetaq ri taqal che, xane xesach pa taq ri kichomanik ri maj kutayij, xuquje' xq'eqar ri kanima'. ²² Pune kakib'ij chi k'o keta'mab'al xu'x k'ut e kon taq winaq. ²³ Xkik'ex ri ujuluwem ri Dios ri man kakam taj, choch ri upalaj ri achi ri kamel, xuquje' kupalaj taq a'waj ri kerapinik, ri kajib' kichakalib'al xuquje' ri kakijururej kib' cho ri uwachulew.

☆ **1:17** 1:18 Habacuc 2:4.

²⁴ Rumal ri' xejach rumal ri Dios pa taq ri itzel taq kichomab'al rech ri kanima' ri ku'k'am b'ik pa ri makunem kuk' taq achyab' xuquje' ixoqib', jeri' xkitukij ri kityo'jal chi kijujunal. ²⁵ Xkik'ex ri qas tzij re ri Dios cho ri b'anoj tzij, xe'kiq'ijila'j xuquje' xe'kipatanij ri e jastaq ri xa e tiktalik, man xkiq'ijila'j taj ri Dios ri xetikowik, are' ri Dios ya'tal uq'ij chib'e q'ij saq.

²⁶ Rumal ri xkib'ano, ri Dios xu'jach pa ri k'ixib'al ub'anik. Ri ixoqib' xkik'ex ri ya'tal ub'anik cho ri man ya'tal taj ub'anik. ²⁷ Xuquje' ri achyab' xkitzaq ub'anik ri riqoj ib' ruk' ri ixoq, are xkichaple'j ub'anik mak achyab' kuk' kech taq achyab' xkib'an ri k'ixib'al ub'anik, xuquje' xkik'amawa'j pa ke wi ri q'atoj tzij ri taqal chike.

²⁸ Xuquje' xkichomaj chi man taqal taj kakikoj pa kwenta ri reta'mab'al ri Dios, rumal ri' ri Dios xu'jach pa ri tonto'il rech jeri' xkib'ano ri man taqal taj kakib'ano. ²⁹ Xkib'an ronojel uwach makaj, jiq'jatem, xuquje' tonto'il. Xenoj che ti'tatem, kamisanik, kojoj taq ch'o'j, sub'unik, etzelal, xuquje' tziyta'lik. ³⁰ E b'anal taq tzij, u'k'ulel ri Dios, man kakinimaj ta kib'. Kakib'an nimal, kakinimarisaj kib' e wokol taq etzelal, man ke'kinimaj taj ri kitat kinan. ³¹ Maj keta'mab'al, man suk' taj ri kakib'ano, man k'o taj kina'oj, man je ta keno'jin winaq. ³² Qas iweta'm ri kub'ij ri suk' laj utaqaanik ri Dios, ri jewa' keno'jinik taqal chike kekamik; jeri' rumal man xwi ta jeri' keno'jinik, xane kakib'ij chike ri jeri' keno'jinik chi utz ri tajin kakib'ano.

2

Ri suk'alaj uq'atoj tzij ri Dios

¹ Rumal ri' at, at xapachinaq man kuya taj kab'ij chi man aweta'm taj ri kab'ano are kaq'at tzij pa kiwi' nik'aj chik, jeri' rumal are kaq'at tzij pa kiwi' nik'aj chik, kaq'at xuquje' tzij pa wi' at, rumal je katno'jinik jetaq ri keno'jin a're'.
² Kamik qeta'm chi ri uq'atoj tzij ri Dios qas suk' ub'anik pa kiwi' ri kakib'an etzelal. ³ ¿Te'q pa ak'u'x chi katwinik katanimaj cho ri uq'atoj tzij ri Dios, at ri kaq'at tzij pa kiwi' nik'aj chik, kab'an xuqu ya awe ri etzelal ri kakib'an a're'?
⁴ ¿La man kawilo chi kawetzelay ri utzilal re ri uq'inomal ri Dios, xuquje' ri rutzil uk'u'x xuquje' ri koch'onik? ¿La man kachomaj chi are karaj katuk'am apanoq rech kak'ex ak'u'x?
⁵ Rumal ri ukowil ri awanima' ri man karaj taj kuk'ex rib', xaq xwi kamulij oyawal pa wi' pa ri q'ij are kuk'ut rib' ri suk'alaj uq'atoj tzij ri Dios. ⁶ Jeri' rumal ri Dios kutoj na chkijujunal ri taqalik kakik'amawa'j cho ri kichak. ⁷ Ri Dios kuya na jun alik k'aslemal chike ri winaq ri are tajin kakib'an utz taq chak, kakitzukuj juluwem, kakitzukuj chi nim ki'lik, xuquje' kakitzukuj k'aslemal. ⁸ Are k'u ri winaq ri kakib'an nimal, ri kakilij ub'anik ri etzelal, kaq'at na tzij pa kiwi' ruk' k'axal rumal ri Dios. ⁹ Kape na b'is xuquje' k'axal pa kiwi' ri winaq ri kakib'an etzelal, nab'e kape pa kiwi' ri winaq a'j Israel, k'a te ri' pa kiwi' ri man a'j Israel taj. ¹⁰ Are k'u ri winaq ri kakib'an utzilal, kaya'taj na kiqui'j, kanimarisax

na, xuquje' kaya'taj na ja'maril chike, nab'e na ri winaq a'j Israel, k'a te ri' ri man a'j Israel taj.

¹¹ Jeri', rumal chi ri Dios junam keril konojel ri winaq. ¹² Kojonel ri e makuninaq ri man keta'm taj uwach ri taqanik, kasach na kiwach man chuxe' taj ri taqanik; are k'u ri keta'm ri taqanik, k'a te ri' xemakunik kaq'at na tzij pa kiwi' jetaq ri kub'ij ri taqanik. ¹³ Je k'u ri' rumal che ri Dios man are ta kub'ij suk' chike ri xaq xwi kakitatab'ej ri kub'ij ri taqanik xane are e suk' ri kakib'an ri kub'ij ri taqanik. ¹⁴ Jeri' rumal cher ri winaq ri man a'j Israel taj ri maj ri taqanik ri tz'ib'atalik kuk', kakib'an ri kub'ij ri taqanik, pune maj kitaqanik, are' e taqanik chib'il kib'. ¹⁵ Ruk' wa' ri' kakik'utu chi pa kanima' tz'ib'atal wi ri kutoq'ij ri taqanik, xuquje' ri kichomab'al kuq'alajisaj chi jeri', rumal k'o jujun mul ri kichomab'al ku'tzujuj xuquje' jujun mul chik ku'to'o. ¹⁶ Jeri' kak'ulmataj na pa ri q'ij are kuq'at na tzij ri Dios pa Jesucristo, pa kiwi' ri jastaq ri xaq cha'wal ub'anom ri winaq, jeri' kub'ij ri utz laj tzij.

Ri winaq a'j Israel xuquje' ri taqanik

¹⁷ Ri at k'ut ri kab'ij chi at aj Israel, chi are ri taqanik katto'wik xuquje' kanimarisaj awib' rumal cher k'o ariqoj ib' ruk' ri Dios, ¹⁸ aweta'm ri urayib'al uk'u'x ri Dios xuquje' kach'ob'o jachike ri qas utz ub'anik jeri' rumal cher at pixib'atal ruk' ri taqanik, ¹⁹ kab'ij chi aweta'm, chi at k'amal b'e kech ri e moyab' xuquje' at kitunal ri e k'o pa ri q'equ'mal. ²⁰ Kab'ij chi at yo'l k'utu'n chikiwach ri maj keta'm, ajtij kech

ak'alab', aweta'm pa ri taqanik ri eta'mab'al xuquje' ri qas tzij. ²¹ At ri kaya k'utu'n chike nik'aj chik ¿jas che man kaya ta k'utu'n chib'il awib'? Kab'ij chi man utz taj kab'an elaq' ¿jas k'u che katelaq'ik? ²² At ri kab'ij chi man utz taj ku'tzukuj keb' rachajil ri ixoq o keb' rixoqil ri achi, ¿k'a te ri' je kab'an at? At ri ka'wetzelay ri e b'anom taq dios ri keq'ijila'xik, ¿k'a te ri' katelaq' loq pa taq ri templos ri keq'ijila'x wi?

²³ At ri kab'an nimal rumal cher aweta'm ri taqanik, ¿k'a te ri' kaya pa uk'ixib'al ri Dios rumal man kanimaj taj ri taqanik? ²⁴ Ri tz'ib'atalik kub'ij: *Iwumal iwe kab'ix awas taq tzij che ri Dios kumal ri winaq ri man a'j Israel taj.*✧

²⁵ Ri circuncisión k'o kutayij we are kawilij unimaxik ri taqanik, are k'u we man kanimaj, at junam kuk' ri man kojtal ta ketal. ²⁶ We ri winaq ri man a'j Israel taj kakib'an ri kub'ij ri taqanik, ¿la man k'u kab'ix ri' chike chi okisatal xuquje' ketal a're' rumal ri kakib'ano? ²⁷ Ri man sak'ital taj, kunimaj k'u ri taqanik, kuq'at na tzij pa'wi' at, jeri' rumal k'o ri taqanik tz'ib'atalik awuk' xuquje' okisatal awetal, k'a te ri' kaq'ipij qaj ri taqanik. ²⁸ Man are ta ri kilitajik kab'anow che jun chi aj Israel, xuquje' man are ta ri kukoj retal jun pa ri utyo'jal. ²⁹ Pa ranima' kuna' wi jun we aj Israel, ri etal rech ri anima'aj, are ri Uxlab'ixel kab'anowik, man are taj ri taqanik ri tz'ib'atalik b'anowinaq. Ri winaq aj Israel ri jeri' kano'jinik, kaya na uq'ij rumal ri Dios man kumal taj ri winaq.

✧ **2:24** 2:24 Isaías 52:5; Ezequiel 36:22.

3

¹ We jeri', ¿jas k'u kuch'ek jun we aj Israel? O ¿jas kutayij ri etal? ² Nim kuch'ek jun, jeri' rumal cher nab'e xya'taj ri utzij ri Dios chike ri winaq a'j Israel. ³ Jas k'u kak'ulmataj ri' we jun chike we winaq ri' maj ukojob'al ¿la kakwin k'u ri' ri man kakojon taj k'u'x kub'an che ri Dios chi man kub'an ta chik ri ub'im loq? ⁴ ¡Man je' ta ri'! Ri Dios tzi kub'an wi ri ub'im loq pune b'anal tzij ri achi. Jetaq kub'ij ri tz'ib'atalik: *Kab'antaj na suk' chawe ruk' ri kab'ij, xuquje' katch'eken na are kaq'at tzij pa awi'.*

⁵ We ri getzelal kuk'utu chi suk' ri usuk'al ri Dios, ¿jas k'u kaqab'ij? ¿Xa man suk' taj ri Dios rumal ri' kutix loq ri royawal pa qawi'? (Je tajin kinch'aw winaq). ⁶ ¡Man je' ta ri'! We ta jeri' ¿jas k'u kub'an ri Dios chuq'atik tzij pa kiwi' ri winaq ri e k'o cho ri uwachulew?

⁷ Wine k'o jun kub'ij: we are ri nub'anoj tzij kaq'alajisan ri qas tzij re ri Dios xuquje' kanimarisan ri ujuluwem, ¿jas che kaq'at tzij pa nuwi' kab'ix chwe chi in ajmak? ⁸ ¿Jas k'u che makaqab'ij qab'ana ri etzelal rech jeri' kape ri utzilal? E k'i kakib'an b'anoj tzij chaqij, kakib'ij chi jeri' tajin kaqak'utu. Qas kataqi' k'u na kape ri k'axal pa kiwi' we winaq ri'.

Maj xa ta ne jun suk' laj winaq

⁹ ¿Jas k'u kaqab'ij che we ri'? ¿La uj k'ut uj a'j Israel uj je'l chkiwach konojel? ¡Man je' ta ri'! Xqak'utu chi ri winaq a'j Israel xuquje' ri man a'j Israel taj e k'o chuxe' ri makaj. ¹⁰ Ri Tz'ib'atalik kub'ij:

Man k'o taj jun suk' laj winaq, xa ta ne jun.

¹¹ *Man k'o ta jun reta'm ub'anik ri suk'al, maj k'o ta jun ri kajawan ri riqoj ib' ruk' ri Dios.*

¹² *Konojel xel kanoq pa ri b'e, konojel xu'xik winaq ri maj kakitayij, man k'o ta jun ri are karilij ub'anik ri utzilal; maj, xa ta ne jun.✧*

¹³ *Ri uqul ri winaq jaqalik je ri k'o jun muqb'al kaminaq, ri raq' kukoj chub'anik b'anoj tzij. Ri uchi' jeri' k'o utyo'b'al kumatz.✧*

¹⁴ *Nojinaq ri uchi' che etzelal xuquje' yojtajinaqil. ✧*

¹⁵ *Kaxik'an ri raqan ke' chub'anik ri kamisanik.*

¹⁶ *Kutukij kan ronojel ri k'o pa ri ub'e xuquje' kub'an etzelal.*

¹⁷ *Man keta'm taj uwach ri b'e rech ja'maril.✧*

¹⁸ *Man kumoch' taj rib' cho ri Dios. ✧*

¹⁹ Kamik k'ut qeta'm chi ronojel ri kub'ij ri taqanik, kub'ij chike konojel ri e k'o chuxe' ri taqanik, rech jeri' maj jun kach'awik xuquje' konojel ri winaq a'juwachulew kekanaj chuxe' ri uq'atoj tzij ri Dios. ²⁰ Jeri' rumal maj jun kab'antaj suk' che cho ri Dios rumal ub'anik ri chak ri kub'ij ri taqanik, xane qeta'm chi are ri taqanik kak'utuw chiqawach chi uj a'jmakib'.

Ri suk'al kak'amawa'x rumal ri kojjob'al

²¹ Kamik k'ut xuk'ut rib' ri usuk'al ri Dios, ri xpetik man rumal taj re ri taqanik, are wa' ri xkiq'alajisaj loq ri e q'alajisal taq utzij ri Dios xuquje' ri taqanik. ²² We usuk'al ri Dios ri' xpetik

✧ **3:12** 3:12 Salmos 14:1-3; Salmos 53:1-3; Eclesiastés 7:20.

✧ **3:13** 3:13 Salmos 140:3. ✧ **3:14** 3:14 Salmos 10:7. ✧ **3:17**

3:17 Isaías 59:7, 8. ✧ **3:18** 3:18 Salmos 36:1.

chike konojel ri kekojon che ri Jesucristo. Jeri' rumal cher xaq e junam ri winaq ri a'j Israel kuk' ri man a'j Israel taj. Jeri' rumal ri Dios man xaq ta k'yaqal ri ke'raj. ²³ Xa k'u rumal cher konojel xemakunik rumal ri' maj ke che ri ujuluwem ri Dios. ²⁴ Pa ri utoq'ob' k'u ri Dios xub'an suk' chi'we man ruk' ta pwaq, xane xixutoro pa Cristo Jesús. ²⁵ Ri Dios xutzuj ri Jesucristo che sipanik chuchupik ronojel ri qamak, are wa' ri kaqak'amawa'j ruk' ri qakojob'al rumal ri ukik'el, rech jeri' kuk'ut chiqawach ri usuk'al rumal cher najtir chi kanoq ri Dios pa ri rutzilal xsachan kan che ri ojer taq makaj. ²⁶ Kamik k'ut, ri Dios utzujum ri Jesucristo rech jeri' kuk'ut ri usuk'al. Rech jeri' kilitajik chi suk' ri Dios xuquje' are kab'anow suk' chike ri kekojon che ri Jesús.

²⁷ ¿Jawje' k'u k'o wi ri nimal? Maj chik ¿jas rumal? ¿La xa rumal ri taqanik? Man je ta ri', xa rumal ri kojjob'al. ²⁸ K'isb'al rech kaqab'ij chi ri achi kux suk' man rumal ta ri chak ri kuta ri taqanik xane rumal ri kojjob'al.

²⁹ Ri Dios, ¿la xaq xwi k'u kiDios ri winaq a'j Israel? ¿La man k'u kiDios xuquje' ri winaq ri man a'j Israel taj? Je', jeri' ri Dios kiDios xuquje' ri winaq ri man a'j Israel taj. ³⁰ Xa jun Dios k'olik. Are kab'anow suk' rumal ri kojjob'al chike ri e kojtal ketal xuquje' ri man kojtal ta ketal. ³¹ ¿La kel k'u kub'ij chi kaqachup ri taqanik ruk' ri kojjob'al? Man je ta ri', xane ruk' wa kaqab'ij chi qas suk' wi ri taqanik.

4

Ri Abraham xux suk' rumal ri kojjob'al

¹ ¿Jas k'u kaqab'ij che ri xk'ulmataj ruk' ri Abraham ri qati't gamam? ² We ta xb'an suk' che rumal ri utz taq chak ri xub'ano, xuna' ta nimal ri' pune man kakwin taj kub'an nimal cho ri Dios. ³ ¿Jas k'u kub'ij ri tz'ib'atalik? Ri Abraham xukoj ri xub'ij ri Dios che, rumal ri' xb'ix che chi suk' achi. ✧ ⁴ Kamik k'ut we k'o jun kachakunik, ri tojb'al rech man xa ta kasipaxik, xane xa katoj b'ik ri k'asaj che. ⁵ Are k'u ri man kachakun taj, xane xaq xwi kakojon che ri kab'anow suk' che ri itzel winaq, are kil ri ukojob'al rech jeri' kab'an suk' che. ⁶ Ri David xuquje' xub'ij chi utz rech ri achi ri kab'antaj suk' che rumal ri Dios, man rumal taj ri uchak. ⁷ Jewa' xub'ij: *Utz ke ri kekuyutaj che ri etzelal ri kib'anom xuquje' kach'uqtaj ri kimak.* ⁸ *Utz rech ri achi ri man are ta kil ri umak rumal ri Dios.* ✧

⁹ ¿La xaq xwi k'u ya'tal we ri' chike ri okisatal ketal? ¿La man k'u ya'tal xuquje' chike ri man e kojtal ta ketal? Xb'i'taj qumal chi ri Abraham xb'ix suk' che rumal ri ukojob'al. ¹⁰ ¿Jas k'u rumal xb'antaj suk' che? ¿La b'antajinaq chi k'u suk' che are xokisax retal o are maja' kokisax ri retal? B'antal chi suk' are maja' kakoj retal. ¹¹ Xuquje' are maja' kakoj retal, xuk'amawa'j ri etal jetaq jun etal rech ri suk'al ri xk'amawa'x pa ri kojjob'al. Jeri' ri Abraham kitat kojonel ri kekojonik, pune man kojtal ketal, rech xa rumal ri kikojob'al kab'an suk' chike. ¹² Xuquje' kitat

✧ **4:3** 4:3 Génesis 15:6. ✧ **4:8** 4:8 Salmos 32:1, 2.

konojel ri winaq ri man xwi ta xkoj ketal xane kiterene'm ri uno'jib'al ri qatat Abraham, are' xkojonik are maja' kakoj retal.

¹³ Jeri' rumal cher ri Dios man xub'ij ta chike ri Abraham xuquje' ri e rija'l chi kakechab'ej na ronojel ri uwachulew rumal ri taqanik, xane kakechab'ej na rumal ri kojjob'al. ¹⁴ Rumal k'u cher we ta are e'chanel ri e k'o chuxe' ri taqanik, maj b'a kutayij ri' ri kojjob'al xuquje' maj kutayij ri b'i'tal loq. ¹⁵ Ri taqanik xaq xwi ruk'a'm loq q'atoj tzij, jawje' maj wi taqanik maj xuquje' makaj.

¹⁶ Rumal ri', xa rumal ri kojjob'al xuquje' ri toq'ob', kape ri b'i'tal loq rech jeri' kajeqi' chike konojel ri e rija'l, man xaq xwi taj chike ri e k'o chuxe' ri taqanik xane xuquje' chike ri k'o kikojjob'al jetaq ri rech ri Abraham, are kitat konojel ri kekojonik. ¹⁷ Jetaq kub'ij ri Tyoxalaj Wuj: *Nub'im chawe chi katux na kitat sib'alaj e k'i tinimit winaq, xaq jeri' ri Abraham xkojonik che ri Dios ri kuya kik'aslemal ri kaminaqib' xuquje' kub'ij chi ri jastaq ri maja' kilitaj uwach, k'o chik.*✧

¹⁸ Ri Abraham xukojo xuquje' xraye'j rech jeri' xux na kitat sib'alaj e k'i winaq. Jetaq ri xb'ix che: *Sib'alaj e k'i na ri awija'l.* ¹⁹ Man xchuquchub' taj chukojik ri xb'ix che pune ri'j chik, kaminaq chik ri utyo'jal, jeri' rumal jun ciento chik ujunab', xuquje' ri Sara man kakwin ta chik kek'o'ji' ral. ²⁰ Man xkab'alaj ta uk'u'x chukojik ri ub'im loq ri Dios che, xane sib'alaj xjeqi' pa ri ukojjob'al, xuquje' xuya uq'ij ri Dios.

✧ **4:17** 4:17 Génesis 17:5.

21 Sib'alaj xjeqi' uk'u'x chi ri Dios sib'alaj kwinel chub'anik ri ub'im loq. 22 Rumal ri' xb'ix che chi jun suk' achi rumal ri ukojob'al.

23 Man xwi ta k'u xtz'ib'axik chi xkoj pa kwenta ri ukojob'al ri Abraham, rech karil ri Abraham. 24 Xane xuquje' xtz'ib'axik rech kaqil uj. Ri Dios karil na ri qakojob'al rech jeri' kub'an suk' chage, rumal ri kaqakojo chi ri Dios are xwa'jilisan ri Jesús ri Ajawxel chikixo'l ri kaminaqib'. 25 Ri Jesús xjach pa kamikal rumal ri qamak xuquje' xk'astaj uwach chikixo'l ri kaminaqib' chub'anik suk' chage.

5

Ja'maril xuquje' ki'kotemal pa Cristo

1 Rumal ri' xb'antaj suk' chage rumal ri qakojob'al, uj k'o chi pa ja'maril ruk' ri Dios xa rumal rech ri Ajawxel Jesucristo. 2 Xa rumal rech are', xuquje' rumal ri kojjob'al k'o qe che ri toq'ob', jawje' ri uj suk' wi. Xaq jeri' kujki'kotik qaye'm ri ujuluwem ri Dios. 3 Man xwi ta wa', xane kaqana' xuquje' nima'q pa taq ri k'axk'olal ri kaqariqo, qeta'm chi ri kaxk'olal kub'an chage chi kujjeqi'k. 4 Ri k'axk'olal kusuk'umaj ri no'jib'al, ri suk'alaj no'jib'al, kujeqeb'a qak'u'x chirij ri Dios. 5 Man kel ta qak'ixib'al we jeqel qak'u'x chirij ri Dios, jeri' rumal cher Are' xutixixej loq ri uloq'anik pa ri qanima' rumal ri Tyoxalaj Uxlab'ixel ri xuya chage.

6 Jeri' rumal che taq ri' are man kujkwin ta chukolik qib', ri Cristo xkamik kumal kech ri itzel taq winaq, qas pa ri q'ij ri ya'talik. 7 K'ax

uriqik jun winaq ri karaj kakam rumal jun suk' laj winaq, pune k'o jun ri' ri karaj kakam rumal rech. ⁸ Ri Dios xuk'ut ri uloq'anik chiqawach, jeri' rumal ri are uj a'jmakib' na, ri Cristo xkam rumal qe. ⁹ Xb'antaj suk' chage rumal ri ukik'el, xuquje' kujkoltaj na che ri nimalaj uq'atoj tzij ri kape na. ¹⁰ Are taq uj uk'ulel kan ri Dios, xujutzir ruk', rumal ri ukamikal ri Uk'ojol, rumal k'u che ri uj utzirinaq chi ruk' ri Dios, kujkoltaj na rumal ri uk'aslemal ri Uk'ojol. ¹¹ Man xwi ta wa', xane kujki'kot xuquje' pa Dios rumal ri Ajawxel Jesucristo, tyox che are' xujrutzirisaj.

Ri Adán xuquje' ri Cristo

¹² Xa rumal rech jun achi xok loq ri mak cho ri uwachulew, xuquje' xa rumal ri makaj xpe ri kamikal. Xuquje' xkichaple'j kamem ri winaq rumal cher konojel xemakunik. ¹³ Are taq maja' kaya'taj ri taqanik, k'o chi wi ri makaj pa ri uwachulew. Ri makaj man katzijox taj we ta mat k'o ri taqanik. ¹⁴ Pune jeri', ri kamikal xchaple'taj loq ruk' ri Adán xultoq'ol ruk' ri Moisés, xuquje' xpe pa kiwi' ri winaq ri pune man xemakunik jetaq ri xub'an ri Adán. Ri Adán are xretwechij loq uwach ri jun ri kape na.

¹⁵ Ri umak ri Adán man kajunumataj taj ruk' ri utoq'ob' ri Dios. We k'u rumal ri umak jun achi xekam sib'alaj k'i winaq, are ta k'u mat nim ri sipanik ri xpe xa rumal ri utoq'ob' jun, ri Jesucristo, ri xuya chike konojel ri winaq. ¹⁶ Xuquje' man kajunumataj taj ri usipanik ri Dios ruk' ri k'ax ri xuk'am loq ri umak ri Adán. Ri q'atoj tzij ri kak'aman b'ik pa ri k'axk'olal are

wa' ri xuya kanoq ri makaj, are k'u ri usipanik ri Dios xpetik rumal ri uk'iyal ri makaj rech jeri' xuluya suk'al. ¹⁷ We rumal ri umak jun achi xpe ri kamikal, are k'u mat sib'alaj e k'i na kek'oji' pa ri k'aslemal ri xpetik xa rumal rech ri jun, ri Jesucristo ri kek'amawa'n ri k'aslemal are ri winaq ri kakik'amawa'j ri sipanik xuquje' ri suk'al.

¹⁸ Je k'u ri', xa jun makaj xk'amow loq ri k'axk'olal pa kiwi' konojel ri winaq, je xuquje' xa jun jastaq rech suk'al xb'anow ri suk'al ri kuya kik'aslemal konojel. ¹⁹ Jeri' xa rumal cher man xnimar taj jun achi, e k'i xb'antaj a'jmakib' chike, je xuquje' xa rumal ri unimanik jun kab'antaj suk' chike e k'i.

²⁰ Ri taqanik xya'tajik rech jeri' kanimar ri makaj. Are xnimar ri makaj, sib'alaj xnimar ri toq'ob'. ²¹ Jeri' rech jetaq ri xub'an ri makaj xuk'am loq kamikal, ri toq'ob' xuquje' xjeqi'k rech xuk'am loq suk'al rech jun alik k'aslemal rumal ri Ajawxel Jesucristo.

6

Ri e k'o pa Cristo, man kuya ta chik kemakunik

¹ ¿Jas k'u kaqab'ij? ¿La are k'u kaqilij ub'anik ri mak rech katixix ri toq'ob' kapetik? ² ¡Man je ta ri'! Ri uj, ri uj kaminaq chik chub'anik ri mak, ¿la kujkwin k'u ri xaq je' kujk'oji'k chupam? ³ ¿La man k'u iweta'm chi qonojel ri xb'an qaqasana' rech kujk'oji'k ruk' ri Cristo Jesús, xb'an qaqasana' pa ri ukamikal?

⁴ Rumal ri qasana' xub'an chaqe chi xujmuqi' ruk' ri Cristo pa ri ukamikal, rech jeri' jetaq ri xub'an ri Cristo xk'astaj ruk' ri ukwinem ri Tataxel, xuquje' uj kaqataqej na jun k'ak' k'aslemal.

⁵ Qas tzij, we xa jun qab'anik ruk' ri Cristo are xujkamik, xa jun xuquje' ri' qab'anik ruk' are kak'astaj qawach. ⁶ Qeta'm chi ri ojer qak'aslemal xrip ruk' ri Cristo, rech jeri' ri qatyo'jal rech mak xtukitajik, man uj patanil ta chi k'u rech ri mak. ⁷ Rumal cher ri winaq ri kaminaq chik maj chi ukwinem ri mak pu'wi'. ⁸ We k'u kujkam ruk' ri Cristo, kaqakojo chi kujk'asi'k xuquje' na ruk' Are'. ⁹ Qeta'm chi ri Cristo xk'astaj chikixo'l ri kaminaqib', jeri' man kakam ta chik junmul. Rumal cher ri kamikal maj chi ukwinem pu'wi' Are'. ¹⁰ Xa junmul, ruk' ri ukamikal xuchup ronojel ri mak, xuquje' xk'asi'k chib'e q'ij saq rech kuya uq'ij ri Dios. ¹¹ Ix xuquje', chiwila' chi ix kaminaqib' chik jeri' man kuya ta chik kixmakunik, xane ix k'aslik rech kiya uq'ij ri Dios pa Cristo Jesús.

¹² Xaq jeri' man kiya ta b'e che ri makaj kab'an rech pu'wi' ri ityo'jal rech man kinimaj ta chik ri itzel taq urayinik. ¹³ Man kitzuj ta ri ityo'jal che ri makaj rech kub'an ri man suk' taj, xane chitzuju iwib' che ri Dios, je ta ne ri k'a te xixel loq pa ri kamikal xixpe pa ri k'aslemal, chijacha ri ityo'jal rech kux rech suk'al. ¹⁴ Jeri', man kakwin taj ri makaj kub'an rech pi'wi', rumal cher man ix k'o ta chik chuxe' ri taqanik xane ix k'o chik pa ri toq'ob'.

Ix patanil rech ri suk'al

¹⁵ ¿Jas k'u kaqab'ij? ¿La kujmakun k'ut rumal ri man uj k'o ta chik chuxe' ri taqanik, xane uj k'o chik pa ri toq'ob'? Man je ta ri'. ¹⁶ ¿La man iweta'm chi we kijach iwib' che jachinaq rech kinimaj, ix patanil rech ri winaq ri kinimaj, we k'u are ri makaj rech kamikal o are ne ri nimanik rech suk'al? ¹⁷ Xa tyox che ri Dios rumal pune ojer ix patanil kan rech ri makaj, chanim inimam chik ri k'utu'n ri xya'taj chi'we. ¹⁸ Xixesataj loq pa uq'ab' ri makaj, kamik ix patanil chi rech ri suk'al. ¹⁹ In kintzijon iwuk' pa kitzij winaq rumal weta'm chi xaq xwi wa' kixkwinik kichomaj. Nab'e kanoq kitzuj ri ityo'jal chupatanixik ri ch'ulujil, ri kixuk'am b'ik pa ri etzelal, kamik k'ut chitzuju ri ityo'jal chupatanixik ri suk'al ri kak'aman b'ik pa ri Tyoxalaj k'aslemal.

²⁰ Ojer are ix patanil kan rech ri makaj, maj rech ri suk'al chi'we. ²¹ ¿Jas k'u ri xik'amawa'j kan nab'e che ri xib'ano? Are xik'amawa'j ri jastaq ri kixk'ix chik che kamik, we jastaq ri' kak'aman b'ik pa kamikal. ²² Kamik k'ut man ix k'o ta chik pa uq'ab' ri makaj, ix patanil chi rech ri Dios, xuquje' kik'amawa'j iwe ri tyoxalaj k'aslemal ri kixuk'am b'ik pa jun alik k'aslemal. ²³ Jeri' rumal cher ri tojb'al rech ri mak are ri kamikal, ri usipanik k'u ri Dios are ri jun alik k'aslemal pa Cristo Jesús, ri Ajawxel.

7

Ri k'ulanem jun k'utb'al chrij ri k'aslemal ruk' ri Cristo

¹ Qachalal, tajin kixinch'ab'ej ix ri iweta'm ri utaqanik ri Moisés. ¿La man iweta'm chi jun winaq k'o chuxe' ri taqanik are k'aslik? ² Kinkoj jun k'amb'ejab'al no'j chi'wach. Ri k'ulanik ixoq are k'aslik nuk'tal ruk' ri rachajil rumal ri taqanik, we k'u kakam ri rachajil, ri ixoq kel kanoq chuxe' ri taqanik ri e nuk'uwinac ruk' ri rachajil. ³ Rumal ri', ri ixoq we kak'uli' ruk' chi jun achi are k'as na ri rachajil, kux ajmak rumal ku'x e keb' rachajil. Are k'u we kakam ri rachajil, ri ixoq kel kan chuxe' ri taqanik, xuquje' man kamakun taj we kak'uli' chi ne ruk' jun achi.

⁴ Je xuquje' ri ix wachalal, xixkamik pa ri taqanik pa ri utyo'jal ri Cristo ri xripiq, rech jeri' kixux rech ri xk'astajisax chkixo'l ri kaminaqib'. Rech jeri' k'o kaqatayij che ri Dios. ⁵ Nab'e, are ri najtir qak'aslemal kab'an kan rech pa qawi', ri itzel taq rayinik ri xuk'asuj ri taqanik rech jeri' ri qatyo'jal, xux rech kamikal. ⁶ Kamik k'ut man uj k'o ta chi chuxe' ri taqanik, jeri' rumal cher xujkam pa ri taqanik, xa jeri' kujpatanij pa ri k'ak' ajawarem rech ri Tyoxalaj Uxlab'ixel, man chuxe' taj ri taqanik.

Ri ch'o'j ruk' ri makaj

⁷ ¿Jas k'u ri kaqab'ij? ¿La are k'u mak ri taqanik? Man are taj. Xwi kaqab'ij chi we ta mat rumal ri taqanik mat xinwil ri numak, mat xinweta'maj jas ri' ri urayixik chi jun jastaq chik ri man rech ta jun, we ta mat kub'ij ri taqanik: “Marayij ri man awech taj.”[✧] ⁸ Ri mak k'ut xnimatajik rumal ri taqanik, xuk'asuj pa ri

✧ **7:7** 7:7 Éxodo 20:17; Deuteronomio 5:21.

wanima' ronojel uwach itzel taq rayinik. Jeri', rumal chi we ta mat k'o ri taqanik, mat xuk'ut rib' ri' ri mak. ⁹ Ojer kanoq man in k'o taj chuxe' ri taqanik. Are xpe ri taqanik, xya'taj uk'aslemal ri makaj, ri in k'ut xinkamik. ¹⁰ Xinwilo chi ri taqanik ri chinuwach in kuya nuk'aslemal, xuya kamikal chwe. ¹¹ Ri makaj rumal ri taqanik xinumenk'etij, rumal ri' xinukamisaj.

¹² K'isb'al rech kaqab'ij chi ri taqanik sib'alaj Tyox, suk' xuquje' utz. ¹³ ¿La are k'u xux utzilal chinuwach in ri kamikal? Man je ta ri', xane are ri makaj rech kuk'ut rib' chi are mak, xinukamisaj ruk' ri utzilal, rech rumal ri taqanik ri makaj xux itzel.

¹⁴ Qeta'm chi ri Taqanik rech ri uxlab'al, are k'u in xa in tyo'j, in k'ayital pa uq'ab' ri mak. ¹⁵ Rumal ri' man kinch'ob' taj ri kinb'ano. Man kinb'an taj ri kawaj kinb'ano, ri kinwetzela ub'anik, are kinb'ano. ¹⁶ We are kinb'an ri man kawaj taj kinb'ano, tajin kinb'ij ri' chi utz ri taqanik. ¹⁷ Xaq jeri' man in ta chik kinb'anow ri jastaq ri', xane are ri makaj ri k'o chwe. ¹⁸ Xuquje' weta'm chi man k'o ta ri utzilal pa ri nutyo'jal, pune kawaj kinb'an ri utzilal, man kinkwin taj chub'anik. ¹⁹ Rumal ri' man kinb'an taj ri utzilal ri kawaj kinb'ano, xane are kinb'an ri etzelal ri man kawaj taj kinb'ano. ²⁰ We k'u are kawaj kinb'an ri man kawaj taj kinb'ano, man in ta chi ri' tajin kinb'anowik, xane are ri etzelal ri k'o pa wanima'.

²¹ Xaq jeri' are kawaj kinb'an ri utzilal, kinwil ri taqanik ri kub'ij chi ri etzelal pa wanima' in

k'o wi xuquje' are tajin kinwilij ub'anik. ²² Pa ri uk'u'x ri wanima' kinki'koteb'ej ri utačanik ri Dios. ²³ Kinwil k'ut chi pa ri nutyo'jal k'o chi jun tačanik, are tačanik rech ri makaj. We tačanik ri' kakitij chuq'ab' ruk' ri tačanik rech ri nuhomab'al, in utz'apim.

²⁴ ¡K'ax we! ¿Jachin kakwinik kinto'w chech wa' we tyo'jal rech kamikal? ²⁵ Xa k'u kintyoxin che ri Dios, ri xinukiro pa Jesucristo ri Ajawxel. In ruk' ri nuhomab'al kinpatanij ri utačanik ri Dios, are k'u ri nutyo'jal are kupatanij ri tačanik rech ri mak.

8

Ri k'aslemal pa ri Uxlab'ixel

¹ Kamik k'ut, maj chi k'axk'olal kaye'm ri e k'o pa Cristo Jesús. ² Jeri', rumal xa rumal rech Are' ri tačanik rech ri Uxlab'ixel rech k'aslemal xinukiro chuxe' račan ri tačanik rech mak xuquje' rech kamikal. ³ Qas tzij, ri tačanik man xkwin taj xujukiro rumal cher ri mak xresaj ri ukwinem. Rumal ri' ri Dios xutaq loq ri Uk'ojol, xub'an ajmak che rech kutzuj rib' xa rumal rech ri mak. Jeri' ri Dios xuq'at tzij pu'wi' ri makaj pa utyo'jal ri Jesús. ⁴ Rech kak'ulmataj ri kuta ri tačanik chage uj, ri man uj k'o ta chuxe' ri mak, xane uj k'o pa ri Uxlab'ixel.

⁵ Ri e rech ri tyo'jal xaq are kakilij ub'anik ri jastaq rech ri tyo'jal, are k'u ri e rech ri Uxlab'ixel xaq are kakilij uchomaxik ri jastaq rech ri Uxlab'ixel. ⁶ Ri b'anoj makaj kuk'am loq kamikal, are k'u ri b'anoj jastaq rech ri

Uxlab'ixel kuk'am loq k'aslemal xuquje' ja'maril. ⁷ Ri urayinik ri makaj k'u'el ruk' ri Dios, jeri' rumal man kaniman taj che ri Dios, pune karaj kanimanik. ⁸ Ri winaq ri are kakilij ub'anik ri karaj ri tyo'jal, man keqaj taj cho ri Dios.

⁹ Ri ix k'ut man are ta kib'an ri karaj ri tyo'jal, xane are kib'an ri karaj ri Uxlab'ixel, we qas are ne ri Uxlab'ixel rech ri Dios k'o pa iwanima'. We k'o jun man k'o taj ri Uxlab'ixel rech ri Cristo pa ranima', ri' man rech taj ri Cristo. ¹⁰ We k'u are ri Cristo k'o pa iwanima', kaminaq chi ri' ri ityo'jal rumal rech ri makaj, are k'u ri uxlab'al k'aslik rumal ri suk'al. ¹¹ Xuquje' we are ri Uxlab'al ri xk'astajisan ri Jesús chikixo'l ri kaminaqib' k'o pa iwanima', are' kayo'w na ik'aslemal rumal ri Uxlab'ixel, ri k'o chi'we.

¹² Xaq jeri' qachalal, uj ajk'asib', man ruk' taj ri tyo'jal rech are kaqab'an ri karaj ri tyo'jal. ¹³ Rumal k'u we are kib'an ri karaj ri tyo'jal, kixkam ri', are k'u we are kiya b'e kakam ri uchak ri ityo'jal, kixk'asi' na ri'.

¹⁴ Konojel ri k'amtal kib'e rumal ri Dios e ralk'wa'l ri Dios. ¹⁵ Man xik'amawa'j ta k'ut jun uxlab'al ri kub'an chi'we kixux patanil rech ri xib'in ib', xane ri Uxlab'ixel ri xixk'amawa'n che ralk'wa'l, kuya b'e chi'we kib'ij iTat che ri Dios. ¹⁶ Are ri Uxlab'ixel kayo'w ub'ixik che ri quxlab'al chi uj ralk'wa'l ri Dios. ¹⁷ We k'u uj ralk'wa'l ri Dios, uj echa'nel. Uj echa'nel ruk' ri Dios xuquje' k'o qech che ri echab'al rech ri Cristo, we kamik kaqarik k'ax ruk', kaya'taj xuquje' na qe ri ujuluwem.

18 Qas tzij kinb'ij chi ri k'ax ri kariqitaj cho ri uwachulew man kajunumataj ta ruk' ri uju-luwem ri Dios ri kuk'ut na rib' chiqawach. 19 Jeri' rumal ri urayib'al uk'u'x ronojel ri xutik ri Dios, are chi kakik'ut na kib' konojel. 20 Jeri', rumal chi ronojel ri tiktalik xq'at tzij pu'wi' man k'o ta chi kupatanij, man xaq ta k'u pa rech wi, xane are xb'an rech ri Dios. K'o k'u na ku'lib'al ku'x chaqe. 21 Jeri' rumal ronojel ri utikom ri Dios kesataj na chuxe' ri etzelal, rech jeri' kakiritaj na xuquje' kaya'taj na pa ri kijuluwem ri e ralk'wa'l ri Dios. 22 Qeta'm chi ronojel ri tiktalik koq'ik jetaq ri kub'an jun ixoq are kak'o'ji' ral. 23 Man xaq xwi ta ri tiktalik, xane je xuquje' uj ri xnab'ejisax uya'ik chaqe ri uje'lal ri Uxlab'ixel, ri uj xuquje' kujoq' pa qanima' qaye'm chi kujk'amawa'x che alk'wa'laxelab' xuquje' kujesax b'ik pa ri qaty'o'jal. 24 Rumal cher pa ri ku'lib'al ku'x ri', xujkolotajik. Are k'u ri ku'lib'al ku'x ri kilitaj uwach, man ku'lib'al ku'x ta ri'. Rumal cher çjachin ta k'u ri' ri karaye'j jun jastaq ri k'o chi ruk'? 25 We k'u kaqaye'j ri man kaqil ta uwach, chujjeqel chiraye'xik.

26 Je xuquje' are maj qachuq'ab' ri Uxlab'ixel kujuto'o. Man qeta'm taj qas ri choq'aq' kaqato, ri Uxlab'ixel k'ut kach'aw pa qawi' ruk' oq'ej ri man kujkwin taj kaqab'ij ruk' tzij. 27 Ri Dios k'ut ri kunik'oj ri anima'aj reta'm jas ri karaj ri Uxlab'ixel, jeri' rumal are ri Uxlab'ixel kach'aw pa kiwi' konojel ri e kojonelab', jetaq ri karaj ri Dios.

Ri winaq ri e k'o na chikiwach ri ch'ekenelab'

²⁸ Qeta'm chi ri kakiloq'aj ri Dios, ronojel ri kak'ulmatajik kuk'am b'ik pa ri utzilal, jeri' kak'ulmataj kuk' ri e sik'ital apanoq rumal ri Dios rech are kakib'an ri karaj Are'. ²⁹ Ri xreta'maj kiwach ri Dios ojer, xu'cha'o rech je ku'xik jetaq ri Uk'ojol, rech jeri' Are' kux nab'yal chikiwach konojel ri alaxik. ³⁰ Ri xu'cha ri Dios ojer xu'sik'ij. Ri xu'sik'ij xub'an suk' chike. Ri xub'an suk' chike xuya kiq'ij.

³¹ ¿Jas k'u kaqab'ij wa' che we ri'? We are ri Dios k'o quk' ¿jachin ta k'u ri' kakwinik kub'an k'ax chage? ³² Ri man xutoq'ob'isaj taj uwach ri Uk'ojol, xane xujach pa kamikal xa rumal qe, ¿jas ta k'u che ri mat kuya chage ronojel ri jastaq junam ruk' Are'? ³³ ¿Jachin ta k'u ri kamolow kimak ri winaq ri ucha'om ri Dios? Maj jun, rumal cher are ri Dios kab'anow suk' chike ri winaq. ³⁴ ¿Jachin ta k'u ri' ri kaq'atow tzij pu'wi' jun? Man k'o ta jun, rumal cher are ri Cristo xkamik, xuquje' xk'astaj uwach, chanim t'uyul chik pa uwiq'ab' ri Dios, kach'aw pa qawi' qonojel. ³⁵ Man k'o ta jun jastaq kujtasow che ri uloq'anik ri Cristo, man kakwin taj ri k'axk'olal, ri b'is, ri k'ax kab'an che jun, ri numik, ri maj ratz'yaq jun, ri xib'ib'al utatajik, o ri kamisanik. ³⁶ Ri tz'ib'atalik kub'ij: "Xa rumal ech la kujk'am b'ik pa kamikal; je kab'an chiqajilaxik jetaq ri kab'an chike ri chij ri kekamisaxik." ✧ ³⁷ Pune jewa' kak'ulmatajik, xa tzi uj ch'ekenelab' wi na chikiwach ri e ch'ekenelab' rumal rech ri xujloq'anik. ³⁸ Qas uchapom na k'u'x chi man

are taj ri kamikal, ri k'aslemal, man are taj ri angelib' xuquje' man are taj ri itzel taq uxlab'al, man are taj ri jastaq ri k'o kamik, man are taj ri kape na, xuquje' man are taj ri e chuq'ab'. ³⁹ Man are taj ri sib'alaj nim elinaq chikaj, xuquje' man are taj ri sib'alaj qajinaq pa ri ulew, xa ta ne jun chike ri jastaq ri e tiktalik kakwinik kujutas che ri uloq'anik ri Dios pa Cristo Jesús ri Ajawxel.

9

Ri winaq ri xu'cha' ri Dios

¹ Qas tzij ri tajin kinb'ij pa Cristo, ri nu-chomab'al kuya ub'ixik chwe pa ri Uxlab'ixel. ² K'o jun nimalaj b'is pa wanima' xuquje' k'o jun q'oxom pa ri wanima' ri man tanalinaq taj. ³ Qas kurayij ri wanima' we ta in ketzelaq nuwach xuquje' kinq'ati' che ri Cristo, rech ruk' ri' are kek'amawa'x apanoq ri e wachalal rech ri nutinimit. ⁴ We winaq a'j Israel, are wa' ri qas e sik'ital apanoq rech ku'x alk'wa'laxelab', rech kek'o'ji' pa ri k'ak' chomanik, pa ri q'ijila'nem, are wa' ri b'i'tal loq ojer. ⁵ E kija'l konojel ri o'jer taq winaq a'j Israel ri xa'lax cho ri uwachulew, chike a're' xpe wi ri Cristo, are Dios pa kiwi' ronojel ri jastaq. Q'ijila'tal ri ub'i' chib'e q'ij saq. Jeri'.

⁶ Man kaqab'ij ta k'ut chi ri utzij ri Dios man xub'an taj ri uchak. Rumal ri rumal man konojel taj ri winaq ri e k'o kuk' ri a'j Israel e kija'l a'j Israel. ⁷ Man ruk' ta xuqu cher e rija'l ri Abraham, e ralk'wa'l ri Abraham, xane: *Konojel*

ri awija'l kajeqi' na rumal ri Isaac. ✧ ⁸ Kel kub'ij chi man konojel ta ri e ralk'wa'l ri Abraham e ralk'wa'l ri Dios, xwi e ralk'wa'l ri Dios ri xkik'amawa'j ri xub'ij loq ri Dios. ⁹ Jewa' kub'ij ri xub'ij loq ri Dios: *Kinpe na pa jun junab', che ri' ri Sara kak'oji' na jun ral ala.* ✧

¹⁰ Man xaq xwi ta wa' xub'ij xane xub'ij xuquje' chi ri e ral ri Rebeca e ralk'wa'l xa jun achi, are ri qamam Isaac. ¹¹ Are maja' ka'lax ri e yo'x, are gas k'amaja' na kakichomaj ub'anik ri utzilal o ri etzelal, rech jeri' kajeqi' ri uchomanik loq ri Dios, ¹² man rumal taj ri kichak, xane rumal ri usik'inik ri Dios, xb'ix che ri Rebeca: Ri nab'yal kupatanij na ri uchaq'. ✧ ¹³ Xuquje' tz'ib'atalik: *Xinloq'aj ri Jacob, xinwetzelay ri Esau.* ✧

¹⁴ ¿Jas k'u ri kaqab'ij? ¿La xa k'u man suk' taj ri Dios? Man je ta ri'. ¹⁵ Ri Dios xub'ij che ri Moisés: *Kintoq'ob'isaj uwach ri kawaj in kintoq'ob'isaj uwach, xuquje' kel na k'u'x che ri kawaj in kel na k'u'x che.* ✧ ¹⁶ Xaq jeri' ri cha'nik ri kab'anik man are ta kab'anow ri uchuq'ab' ri winaq, xane are ri utoq'ob' ri Dios. ¹⁷ Jeri' rumal ri Tz'ib'atalik kub'ij che ri Faraón: “Xatinyak apanoq rech katinkoj chuk'utik ri nukwinem, rech jeri' katzijox na pa ri nub'i' pa ronojel ri uwachulew.” ✧ ¹⁸ Xaq jeri' ri Dios kutoq'ob'isaj uwach ri karaj kutoq'ob'isaj uwach, xuquje' kukowirisaj ranima' xapachin karaj je kub'an che.

✧ **9:7** 9:7 Génesis 21:12. ✧ **9:9** 9:9 Génesis 18:10, 14. ✧ **9:12** 9:12 Génesis 25:23. ✧ **9:13** 9:13 Malaquías 1:2, 3. ✧ **9:15** 9:15 Éxodo 33:19. ✧ **9:17** 9:17 Éxodo 9:16.

19 Wine kab'ij chwe: ¿Jas k'u che kub'an a'jmakib' chaqe? ¿Jachin kakwinik kuk'opij rib' cho ri urayib'al uk'u'x ri Dios? 20 Ri in kinb'ij chawe: ¿At jachin at che ri kata che ri Dios jas che jeri' kub'ano? ¿La kub'ij k'u ri t'u'y che ri b'anal rech? “¿Jas che jewa' xab'an che nub'anik?” ✧ 21 ¿La mat k'u kakwin ri b'anal b'o'j kub'an jun janipa xaru', nik'aj kukoj che ch'ulu'j taq jastaq nik'aj chik kukoj che utz taq jastaq?

22 ¿Jas k'u kaqab'ij wa' che we ri', ri Dios pune xraj xuk'ut ri royawal xuquje' xraj xuk'ut ri ukwinem, xuq'iq'itej man xuq'at taj tzij pa kiwi' ri ya'tal chike kak'is tzij pa kiwi'? 23 Rech jeri' kuk'ut ri uq'inomal ri ujuluwem chikiwach ri u'cha'om apanoq rech kaya uq'ij kumal. 24 Uj wa' ri xujusik'ij apanoq, man xwi ta xu'cha' ri a'j Israel xane xu'cha' xuquje' ri man a'j Israel taj. 25 Jeri' kub'ij ri tz'ib'atalik pa ri wuj rech Oseas: *Kinb'ij na nutinimit chike ri man e nutinimit taj, xuquje' ri man loq'atal ta nab'e, kinloq'aj na.* ✧

26 Xuquje' pa ri k'olib'al ri xb'ix wi chike:

Ri ix man ix nutinimit taj, ✧

chila' kab'ix wi na chike

chi e ralk'wa'l ri k'aslik Dios. ✧

27 Ri Isaías, xub'ij: *Pune e k'i ri ralk'wa'l ri Israel jetaq ri sanyob' ri k'o chuchi' ri plo, xaq e keb' oxib' kekolotajik.*

28 Jeri' rumal ri Dios aninaq kub'an na ri k'isb'al uq'atoj tzij pu'wi' ri uwachulew. 29 Jeri' ub'im loq ri Isaías:

✧ 9:20 9:20 Isaías 29:16. ✧ 9:25 9:25 Oseas 2:23. ✧ 9:26 9:26 Oseas 1:10. ✧ 9:26 9:26 Isaías 10:22, 23.

We ta mat xuya kan qija'l ri Nimalaj Ajawxel, kujjunumataj ri' ruk' ri e tinimit Sodoma rachi'l Gomorra man xkikoj taj ri xb'ix chike rumal ri Dios.✧

Ri winaq a'j Israel kekojon taj

³⁰ ¿Jas k'u ri kaqab'ij wa' che we ri'? Ri winaq ri man a'j Israel taj, ri man tajin ta kakitzukuj ri suk'al. Xkiriq ri suk'al, ri suk'al ri kak'amawa'xik pa ri kojjob'al. ³¹ Ri winaq a'j Israel are xkiterene'j ri suk'al pa ri taqanik, man xkiriq taj. ³² ¿Jas che? Rumal ri xkiterene'j ri taqanik man ruk' taj kojjob'al, xane ruk' ri kichak, xkitopij kib' che ri ab'aj ri topib'al aqanaj. ³³ Jetaq ri kub'ij ri Tz'ib'atalik:

Kinya na waral pa Sión, jun ab'aj topib'al aqanaj, rech jeri' katzaq jun. Are k'u ri kakojon che ri Cristo, man kel taj uk'ixib'al.✧

10

¹ Qachalal, ri kurayij ri wanima' xuquje' ri nuch'awem cho ri Dios pa kiwi' ri winaq a'j Israel are chi kekolotajik. ² Qas tzij king'alajisaj chi'wach chi ri winaq a'j Israel qas kakaj wi kkipatanij ri Dios xa k'u man ruk' eta'mab'al kakib'ano. ³ Man xketa'maj ta uwach ri usuk'al ri Dios, are xkaj xkib'an ri kisuk'al a're', man xkimoch' ta kib' pa ri usuk'al ri Dios. ⁴ Ri taqanik are xraj xuk'ut ri Cristo, rech jeri' kab'antaj suk' che ri kakojon che Are'.

⁵ Ri Moisés xutz'ib'aj ri suk'al ri kuya ri taqanik xub'ij: *Ri achi ri are karilij ub'anik we jastaq*

✧ **9:29** 9:29 Isaías 1:9. ✧ **9:33** 9:33 Isaías 8:14; 28:16.

ri', *kak'asi'k rumal re.* ✧ ⁶ Are k'u ri suk'al ri kak'amawa'x xa rumal ri kojjob'al kub'ij: *Man kab'ij ta pa ri awanima', ¿jachin kapaqi' pa ri kaj?* ✧ We jewa' kab'ij are kawaj ri' kaqasaj loq ri Cristo choch ri uwachulew. ⁷ Mab'ij xuquje': *¿Jachin ri' ri kaqaj b'ik pa ri uk'u'x ri ulew?* ✧ (Rech ku'k'astajisaj loq ri Cristo chikixo'l ri kaminaqib'.) ⁸ ¿Jas k'u kub'ij ri tz'ib'atalik? *Chanaqaj k'o wi ri tzij; k'o pa ri achi' xuquje' pa ri awanima'.* Are wa' ri tzij rech kojjob'al ri kaqatzijoj. ✧ ⁹ We che ri achi' kab'ij chi ri Jesús are Awajaw xuquje' kakoj pa awanima' chi are ri Dios xk'astajisan chikixo'l ri kaminaqib', katkolotajik. ¹⁰ Rumal cher pa ranima' jun kukoj wi rech kab'antaj suk' che, xuquje' ruk' ri uchi' kuq'alajisaj rech kakolotajik.

¹¹ Ri tz'ib'atalik kub'ij: *Xapachin ri kakojonik che are' man kel taj uk'ixib'al.* ✧ ¹² Man e jaljoj ta wi ri winaq a'j Israel kuk' ri winaq ri man a'j Israel taj. Jeri' rumal ri Ajawxel, Ajawxel kech konojel xuquje' kuya nimalaj tewecheb'al pa kiwi' konojel ri kakina'taj ri ub'i'. ¹³ *Je' rumal xapachin ri kuna'taj ri ub'i' ri Ajawxel, kakolotaj na.* ✧ ¹⁴ ¿La kekwin k'ut kakina'taj ub'i' ri man e kojoninaq ta che ri ub'i'? ¿La kekojon k'u ri' che ri man kitom ta wi? ¿La kakita k'u ri' we man k'o jun katzijon chike? ¹⁵ ¿La k'o k'u jun ri' ke' chutzijoxik we man nab'e kataq b'ik? Ri tz'ib'atalik kub'ij: *Sib'alaj je'l uk'amawa'xik ri*

✧ **10:5** 10:5 Levítico 18:5. ✧ **10:6** 10:6 Deuteronomio 30:12.

✧ **10:7** 10:7 Deuteronomio 30:13. ✧ **10:8** 10:8 Deuteronomio 30:14. ✧ **10:11** 10:11 Isaías 28:16. ✧ **10:13** 10:13 Joel 2:32.

q'alajisal rech ja'maril, ri ruk'a'm loq utz laj tzij.✠

¹⁶ Pune jeri' man konojel taj ri winaq a'j Israel xkik'amawa'j ri utz laj taq tzij. Ri Isaías kub'ij: *¿Ajawxel, jachin xkojon che ri tzij ri xqatzijoj?*✠

¹⁷ Xaq jeri' ri kojob'al kak'iyik we katatab'ex ri utzij ri Dios ronojel q'ij.

¹⁸ Kinb'ij k'ut: *¿La man k'u xkito? Jas man xkita wi. Ri uch'ab'al xtataj pa ronojel ri uwachulew, xopan pa ri k'isb'al taq rech ri uwachulew.*✠

¹⁹ Kinb'ij xuquje' *¿la man k'u xkich'ob' wa' we ri' ri winaq a'j Israel? Qas nab'e ri Moisés kub'ij: Qas kinb'an na chi k'ax kina' chike ri winaq ri man a'j Israel taj; qas kayakataj na iwoyawal kumal ke.*✠

²⁰ K'a te ri' ri Isaías kub'ij: *Xinya b'e xinkiriq ri winaq ri man tajin taj kinkitzukuj. Xink'ut wib' chikiwach ri man kakitatab'ela la taj in jachin ri in.*✠

²¹ Kub'ij k'u che ri Israel: *Ronojel q'ij xinlik' apanoq ri nuq'ab' chuk'amawa'xik ri tinimit ri man kaniman ta wi, xaq xinak'ulula'j.*✠

11

Ri winaq a'j Israel ri xekolotajik

¹ Rumal k'u wa kinta chi'we: *¿La xa k'u xretzelaj ri Dios ri utinimit? Man je ta ri'. In in aj Israel, in rija'l ri Abraham, uj petinaq chike ri winaq ri e ralk'wa'l ri Benjamín.* ² Ri Dios man xretzelaj taj ri utinimit ri ucha'om loq ojer. *¿La man k'u iweta'm ri kub'ij ri Tz'ib'atalik che ri*

✠ **10:15** 10:15 Isaías 52:7. ✠ **10:16** 10:16 Isaías 53:1.

✠ **10:18** 10:18 Salmos 19:4. ✠ **10:19** 10:19 Deuteronomio 32:21.

✠ **10:20** 10:20 Isaías 65:1. ✠ **10:21** 10:21 Isaías 65:2.

Elías? Ri Elías xu'tzujuj ri winaq a'j Israel che ri Dios. ³ *Wajaw, ri winaq xe'kikamisaj kojonel ri e q'alajisal taq tzij la, xuquje' xe'kitukij ronojel ri tyoxalaj taq k'olib'al tzujb'al sipanik choch la. Xaq xwi ri in xink'asi' kanoq, are k'u kakaj kinkikamisaj.* ✧ ⁴ ¿Jas k'u xb'ix che rumal ri Dios? Xb'ix che: *E Nuq'atom wuqub' mil achyab' ri man e xukulinaq ta wi choch ri Baal.* * ✧ ⁵ Xaq jeri' pa taq we q'ij ri' xaq je' e koltal kanoq e jujun winaq ri e cha'talik xa rumal ri utoq'ob' ri Dios. ⁶ We rumal ri utoq'ob' ri Dios xecha'ik, man xecha' ta ri' rumal ta ri kichak, we rumal ri kichak xecha'ik, man toq'ob' ta b'a ri'.

⁷ ¿Jas k'u kaqab'ij? Man konojel taj ri tinimit Israel xkiriq ri qas karaj ri kanima', are k'u ri xecha' rumal ri Dios, qas xkiriq wi ri xraj ri kanima', are k'u ri nik'aj chik, xkowirisax ri kanima'. ⁸ Jetaq ri kub'ij ri tz'ib'atalik:
*Ri Dios xukowirisaj ri kanima',
xub'an chike chi pune k'o kib'oq'och man keka'y taj,
xuquje' pune k'o kixikin, maj kitanab'al,
jeri' k'ulmatajinaq kuk' k'a pa taq we q'ij kamik ri'.* ✧

⁹ Ri David kub'ij:
*Chuxoq ri kinimaq'ij jun k'a'mab'al pa kib'e,
xuquje' jun k'at rech ketzaq chupam, jeri' kaq'at na tzij pa kiwi' che utojb'alil ri kakib'ano.*

✧ **11:3** 11:3 1 Reyes 19:10, 14. * **11:4** 11:4 We k'ulmatajik ri' kariqitaj pa 1 Reyes 19:1-18. Baal ub'i' ri kidios ri winaq ri ke'l chikixukut ri a'j Israel. ✧ **11:4** 11:4 1 Reyes 19:18. ✧ **11:8** 11:8 Deuteronomio 29:4.

10 Chemoyiroq rech man keka'y ta chik xuquje' kotokob' ri uwo kachaq rech man ku'tzir ta wi.✧

Ri uq'ab' ri che' ri xnak' koq che ri k'aslik che'

11 Chanim k'ut kinta chi'we: ¿La xa k'u xkitopij kaqan rech man xekwin ta chik xewa'jilik? Man je ta ri', xane xa rumal ri kimak xpe ri kolotajem chike ri winaq ri man a'j Israel taj, rech jeri' qas kakina' na k'ax pa kanima' chike ri nik'aj winaq chik. *12* We are ri kimak ri tinimit Israel xq'inomarisán ri uwachulew, we are ri kitzaqem xb'anow q'inomab' chike ri winaq ri man a'j Israel taj, are ta k'u mat sib'alaj nim na q'inomal kakiya na a're' ketzaratzob' loq.

13 Iwuk' ix kintzijon wi ri man ix a'j Israel taj. Jeri' rumal cher in taqo'n chi kech ri winaq ri man a'j Israel taj, rumal ri' kinya uq'ij ri nuchak. *14* Wine ruk' we kinb'ij ri' kinkwinik kinkoj k'ax pa kanima' ri e nuwinaqil, wine ruk' jub'iq' kekolotaj na jujun chike. *15* Jeri' rumal we xuk'am la utzirem chike ri winaq man a'j Israel taj are xetzelaq kiwach ri a'j Israel, ¿la man k'u kaya'taj na kik'aslemal we kek'amawa'x chi na junmul pune e k'o chikixo'l ri kaminaqib'?

16 We sib'alaj tyox ri nab'e taq jastaq ri katzuj cho ri Dios, tyoxirisatal xuquje' b'a ri' ri q'or ri kakanaj kanoq, we tyoxirisatal ri uk'a'mal ri che', tyoxirisatal xuquje' b'a ri' ri uq'ab' ri che'.

17 We k'o jujun uq'ab' ri che' ri xesak'ix b'ik, ri at k'ut, ri at juyub'il che' xaq xatnak' ku che chikixo'l ri uq'ab' ri je'l taq che'. Kak'amawa'j chi k'u awe ri uwa'l ri che' ri kape che ri uche'al

✧ **11:10** 11:10 Salmos 69:22-23.

ri olivo.† 18 Pune jeri', mana' nimal chikiwach ri qas uq'ab' ri che', na'taj chawe chi man at taj katyo'w uchuq'ab' ri uk'a'mal ri che' xane are ri uk'a'mal ri che' kayo'w achuq'ab' at.

19 Wine kab'ij: Xsak'ix b'ik nik'aj uq'ab' we che' ri' rumal ri' xinnak' kan in. 20 Pune qas tzij a're' xesak'ix b'ik rumal maj kikojob'al, at k'ut rumal ri kjob'al ko at k'olik. Man kana' ta b'a nimal, xane chaxi'j awib'. 21 Ri Dios we man xutoq'ob'isaj kiwach ri qas uq'ab' taq ri che', man kutoq'ob'isaj ta xuquje' ri' awach at ri xaq at nak'tal koq. 22 Rumal ri' chawila ri rutzilal xuquje' ri uq'atoj tzij ri Dios, ri uq'atoj tzij kuk' konojel ri xetzaqik, xuquje' ri rutzilal ri kuk'ut chawe at, we man katk'oji' pa ri rutzilal ri Dios, katsak'ix xuquje' na b'i ri'. 23 Ri winaq a'j Israel we kakikoj ri kub'ij ri Dios, kenak' k'u na koq ri', jeri' rumal ri Dios k'o ukwinem rech ku'nak' chi na koq junmul. 24 Jeri' rumal we at xatsak'ix b'ik che juyub'il che', aweta'm ri' chi at juyub'il are xatk'oji'k, xa xatnak' koq che ri uche'al ri olivo. Are ta k'u mat aninaq ri' kanak'i' chi koq junmul ri uq'ab' ri che' ri qas uche'al ri olivo.

Kakolotaj na ri winaq a'j Israel

25 Wachalal, kawaj kichomaj jas qas ub'antajik we jastaq ri', rech jeri' man kina' taj nimal. Nik'aj chike ri winaq a'j Israel xkowirisax ri kanima', kakowirisax k'u na, k'a che'kojon na konojel ri winaq ri man a'j Israel taj. 26 K'a te

† 11:17 11:17 Ri winaq a'j Israel kejunumax ruk' ri uche'al ri olivo.

ri' konojel ri winaq a'j Israel kekolotaj na, jetaq kub'ij ri tz'ib'atalik:

Pa Sión kape wi na ri Kolonel, Are' kesan na b'ik ri mak kech ri rija'l ri Jacob.

27 Are wa' ri chomanik ri kinb'an na kuk' a're' we xinkuy ri kimak.✠

28 Ri winaq a'j Israel kik'ulel ri Dios xa rumal ri utz laj tzij, rech utz kub'an chi'we ix. We k'u are kaqilo jachin nab'e xcha' rumal ri Dios, kaqilo chi a're' e loq' kumal kech ri kitat kinan. 29 Jeri' rumal man kak'exen ta wi ri usipanik ri Dios xuquje' ri usik'inik. 30 Jacha ri ix, man kixniman ta che ri Dios ojer, kamik k'ut xya'taj ri toq'ob' chi'we rumal man xeniman taj a're'. 31 Are k'u ri man xeniman taj, rech kaya'taj ri toq'ob' chi'we ix, kaya'taj na ri toq'ob' chike. 32 Jeri' rumal ri Dios xub'an chike chi man keniman taj, rech jeri' kutoq'ob'isaj na kiwach kojonel.

Q'ijila'nem che ri Dios

33 ¡Sib'alaj nim ri uq'inomal ri reta'mab'al ri Dios, maj jun kach'ob'owik! ¡Maj jun kakwinik kareta'maj ri uq'atoj tzij, xuquje' man kab'an ta rajilaxik ri ub'e! 34 Jeri' rumal ¿Jachin xch'ob'ow ri k'o pa ri uchomanik ri Dios? O ¿jachin xyo'w uno'j? 35 ¿Jachin on xyo'w uqajanik ri Dios, k'a te ri' xtoj che?✠ 36 Rumal ri che Are', rumal Are', xuquje' e rech Are' ronojel ri jastaq, che Are' ya'tal wi juluwem, chib'e q'ij saq. Jeri'.

✠ **11:27** 11:27 Isaías 59:20, 21; 27:9. ✠ **11:35** 11:35 Isaías 40:13; Jeremías 23:18.

12

K'aslik taq sipanik

¹ Xaq jeri' wachalal, qas kinta chi'we pa ri utoq'ob' ri Dios chi kitzuj ri ityo'jal, jetaq jun k'aslik sipanik chuq'ijila'xik ri Dios pa ch'ajch'ojil, rumal cher are wa' ri q'ijila'nem ri kaqaj cho ri Dios. ² Man kiwesaj ta kiwach ri kakib'an ri winaq a'juwachulew, xane chik'exa ri kixchomanik, rech kichomaj jas ri uchomanik ri Dios ri qas suk' xuquje' tz'aqat.

³ Rumal ri toq'ob' ri ya'tal chwe, kinb'ij chi'we: Maj b'a jun kuna' nimal chi'we cho ri qas taqal che, xane qas chuchomaj na jun jachin ri are' ruk' suk'al, jetaq ri unimal ri ukojob'al ri ya'talik rumal ri Dios. ⁴ Jacha ta ne ri utyo'jal jun winaq sib'alaj k'i jastaq k'o che, man konojel ta k'ut xa jun uwach chak kakib'ano, xane jaljoj taq ri kakichakuj. ⁵ Xaq jeri' uj pune uj sib'alaj k'i, xa jun qa'nik pa Cristo, ronojel ri ujwokol wi' rachi'l rib' ronojel.

⁶ Jaljoj taq ri sipanik ri ya'tal chaqe rumal ri toq'ob'. We ya'tal che jun ri sipanik rech q'alajisanik rech ri Uxlab'ixel, chukojo b'a ruk' ri unimal ri kojob'al ri ya'tal che. ⁷ We are ri sipanik rech patanijik ya'tal che jun, patanijoq, we are ri rech k'utu'n chuya ri k'utu'n. ⁸ We are ya'tal chaqe ri sipanik chikitaqchi'xik nik'aj chik, jeri' qab'ana'. We are ya'tal ri sipanik chaqe chikito'ik ri k'o kirajawaxik, chujtob'anoq. We are xuquje' ri k'amoj b'e ke nik'aj chik, utz b'ana che uk'amik kib'e, xuquje' b'anoq ruk' ki'kotemal.

Loq'anik

⁹ Man xaq ta kijaluj uloq'axik iwib', chiwetzelaj ri etzelal, are chiterene'j ub'anik ri utzilal.
¹⁰ Chilooq'aj iwib' chi'jujunal, nim chiwila ib', nim chiwila iwib' chib'il taq iwib'.

¹¹ Ri jastaq ri rajawaxik sak'ajil chub'anik, chib'ana ruk' sak'ajil, man ruk' taj saq'oril, chipatanij ri Ajawxel ruk' ichuq'ab'.

¹² Chixki'kot pa ri uku'lib'al ik'u'x chirij ri Dios, chikoch'o ri k'ax ri kiriqo, amaq'el chib'ana ch'awem.

¹³ Chi'to' ri iwachalal, chi'k'amawa'j cho taq iwachoch are kixkisolij.

¹⁴ Chi'tewechi'j ri kakib'an k'ax chi'we; chi'tewechi'j, man xa ta ki'wetzalaj.

¹⁵ Chixki'kot kuk' ri ke'ki'kotik, chixoq' kuk' ri ko'q'ik.

¹⁶ Xa jun chib'ana che ri ichomab'al. Mina' nimal, xane nim chi'wila ri kakimoch' kib'. Mib'ij chi xaq xwi ri ix k'o iweta'm.

¹⁷ Mitoj uk'axel ri etzelal ri kab'an chi'we, are chib'ana ri utzilal chikiwach ri winaq. ¹⁸ We kixkwinik, chixk'ol pa ja'maril kuk' konojel ri winaq. ¹⁹ Wachalal, man kitoj ta uk'axel ri etzelal ri kab'an chi'we, ri tz'ib'atalik kub'ij: *In kintojow na uk'axel ri k'ax ri kakib'ano.*✧ ²⁰ Xaq jeri': *We kanum ri ak'ulel, chatzuqu', we kachaqi'j uchi', chaya uja'. We jeri' kab'ano ri winaq ri itzel kano'jin chawe kak'ix na.*✧ ²¹ Man kaya ta b'e che ri etzelal kok pa awanima', xane chach'eka ri etzelal ruk' ri utzilal.

✧ **12:19** 12:19 Deuteronomio 32:35. ✧ **12:20** 12:20 Proverbios 25:21-22.

13

Che'qanimaj ri q'atal taq tzij

¹ Rajawaxik chi konojel ri winaq ke'kinimaj konojel ri q'atal taq tzij, rumal cher man k'o ta taqanik pa uq'ab' ri winaq we man are ri Dios ajawaninaq, ri taqanik xuquje' ri q'atal taq tzij are ri Dios kojowinaq. ² Xaq jeri', xapachin ri man kunimaj taj ri q'atal tzij, man tajin ta kunimaj ri' ri q'atal tzij ri ukojom ri Dios. Ri man keniman taj kaq'at na tzij ri' pa kiwi'. ³ Jeri' rumal ri taqanelab' xuquje' ri e q'atal taq tzij man e k'o taj chikixib'ixik ri winaq ri kakib'an utzilal, xane rech kakixi'j kib' ri kakib'an etzelal. ¿Kawaj man kaxi'j ta awib' choch ri q'atal tzij? Are chab'ana ri utzilal rech kaya'taj na aq'ij. ⁴ Ri q'atal tzij kupatanij ri Dios ruk' ri kub'ano rech jeri' utz katel at. We k'u kab'an ri etzelal, chaxi'j awib'. Ri q'atal tzij man xaq ta ruk'a'm b'ik ri ch'eyeb'al chi jeri', xane kupatanij ri Dios rech kuq'at tzij pa kiwi' ri kakib'an k'ax xuquje' ri itzel keno'jinik. ⁵ Xaq jeri' choq'aq' ke'nimax ri e q'atal taq tzij man xwi taj rech man kakiq'at ta tzij, xane xuquje' rech qas kaqachomaj ri kaqab'ano. ⁶ Rumal ri' kitoj ri alkabal, jeri' rumal cher ri q'atal taq tzij e patanil rech ri Dios, are kakilij ub'anik ri q'atoj tzij.

⁷ Chitojo ri ik'as ri k'o kuk' ri winaq. We ik'as ri alkabal, chitojo. We are ne ri kuchuj, chiya'. Nim chiwila ri nim rajawaxik ki'lik, xuquje' chiya uq'ij ri choq'aq' kaya uq'ij. ⁸ We k'o ik'as, chitojo', xaq xwi ix ajk'asib' chuloq'axik taq iwib'. Xapachin ri kuloq'aj ri rajil utz'aqat

tajin kub'an ri kub'ij ri taqanik. ⁹ Ri taqanik kub'ij: Man katzukuj ta chi jun awixoqil o jun awachajil, man katkamisen taj, man katelaq' taj, xuquje' man karayij ta ri jastaq ri man awech taj.✧ We taqanik ri' kamulix xa pa jun chomab'al ri kub'ij: Chaloc'aj ri awajil atz'aqat jetaq ri kab'an chuloq'axik awib' at.✧ ¹⁰ Ri loq'anik man kub'an ta k'ax che ri k'ulja. Xaq jeri' ri winaq ri kaloq'anik tajin kub'an ri' ri kub'ij ri taqanik.

¹¹ Chixok il chub'anik ronojel we jastaq ri', iweta'm jas ub'anik ri q'otaj ri uj k'olik. Chixk'astaj che ri waram, rumal cher ri qakolta-jem sib'alaj naqaj chik k'o wi loq cho are taq xujkojonik. ¹² Naj chik okinaq ri aq'ab', xqeteqob' loq ri q'ij. Rumal b'a ri' qatzaga b'a kanoq ri chak rech ri q'equ'mal, are qakojo ri che'yab'al rech ri tunal ri katunanik. ¹³ Xaq jeri' utz chujno'jinoq are qab'ana ri utzilal ri kaqab'ano are tzijil ri q'ij pa qawi', man are ta kaqilij upaq'ik ri qapam, man are ta kaqilij q'ab'arik, man are ta kaqab'an ri etzelal kuk' taq ixoqib' o kuk' taq achyab', xuquje' man are ta kaqilij ukojik ch'o'j xuquje' k'axal chikixo'l taq ri winaq. ¹⁴ Are chiwatz'yaqib'ej ri Ajawxel Jesucristo, man are taj kiwilij ub'anik ri makaj ri karaj ri ityo'jal.

14

Ri winaq ri k'o kichuq'ab' xuquje' ri man k'o taj kichuq'ab'

✧ **13:9** 13:9 Éxodo 20:13-15, 17; Deuteronomio 5:17-19, 21.

✧ **13:9** 13:9 Levítico 19:18.

¹ Chik'amawa'j ri man k'o taj uchuq'ab' pa ri ukojob'al, rech jeri' man kib'an taj tijo'j chuq'ab' ruk' pa tzij. ² E k'o jujun kakib'ij chi ri kikojob'al kuya b'e chike kakitij ronojel uwach jastaq, e k'o chi k'u nik'aj ri maj kichuq'ab' pa ri kikojob'al, xaq xwi ichaj kakitijo. ³ Ri kutij ronojel uwach jastaq, makuya taj karezelaj ri xaq jujun jastaq kutijo, je xuquje' ri xaq k'yaqal taq jastaq kutijo, makuya taj kuq'at tzij pu'wi' ri kutij ronojel uwach jastaq, rumal cher ri Dios ku'k'amawa'j kikob'chal. ⁴ ¿At jachin at che ri kaq'at tzij pu'wi' jun rajchak chi jun? We ko k'olik o wine katzaqik, are ri Rajaw ri' kilowik. Tzi ko k'u wi kak'o'ji' na rumal cher ri Ajawxel k'o uchuq'ab' chi ruk'a'xik.

⁵ K'o winaq ri sib'alaj nim karil jun q'ij cho jun chik, k'o chi jun xaq junam karil ronojel ri q'ij. Rajawaxik k'ut ko kak'o'ji' jun pa ri uchomab'al. ⁶ Ri winaq ri sib'alaj nim karil jun q'ij cho ri nik'aj chik, kuya uq'ij ri Ajawxel ruk' ri uchomanik. Ri kutij ronojel uwach jastaq, kutijo chuq'ijila'xik ri Ajawxel, xuquje' kuk'utu chi katyoxin che ri Dios. Je xuquje' ri man kutij taj ronojel uwach jastaq, jeri' kub'ano chuq'ijila'xik ri Dios.

⁷ Jeri' rumal cher man k'o ta jun chaqe xaq pa rech wi k'aslik xuquje' man k'o ta jun xaq pa rech wi kakamik. ⁸ We kujk'asi'k, kujk'asi'k chuya'ik uq'ij ri Dios ruk' ri kaqab'ano, we kujkamik, kujkamik chuya'ik uq'ij ri Dios. Xaq jeri' we uj k'aslik o uj kaminaq, uj rech ri Ajawxel. ⁹ Rumal k'u wa' xkam ri Cristo xuquje' xk'astaj uwach, rech jeri' kux Ajawxel ri uj ri uj

k'aslik xuquje' ke ri e kaminaq chik.

¹⁰ Ri at k'ut, ¿jas che kaq'at tzij pu'wi' ri awachalal? O ¿jas che kawetzelay? Qonojel kujopan na cho ri uq'atb'al tzij ri Cristo. ¹¹ Ri tz'ib'atalik kub'ij: *“In in K'aslik,” kacha ri Ajawxel, “chinuwach in kexuki' wi na konojel ri winaq, xuquje' konojel kakiq'alajisaj na ri ub'i' ri Dios.”* ✧ ¹² Xaq jeri' chiqajujunal kaqab'ij na cho ri Dios ri qab'anom.

¹³ Xaq jeri' chujtanal chuq'atik tzij pa taq qawi' chiqajujunal. Are utz we man kaqakoj topib'al aqanaj chike ri alaxik. ¹⁴ Ri in qas jeqel na k'u'x chirij ri Ajawxel Jesús, chi man k'o ta jun jastaq ri awas utijik pa rech wi. We k'u ne k'o jun kuchomaj chi awas utijik jun jastaq xaq xwi awas ri' che ri winaq ri jeri' kachomanik. ¹⁵ We k'u rumal ri jastaq tijowik rij kayojtaj ri awachalal, man tajin ta katno'jin ri' ruk' loq'anik. Man kab'an ta k'ax che ri awachalal rumal rech ri tijowik rij, jeri' rumal cher ri Cristo xkam rumal re ri awachalal. ¹⁶ Pa jun tzij chik, miya b'e chi itzel kab'an chutzijoxik ri utzilal ri kib'ano. ¹⁷ Rumal k'u cher pa ri ajawarem rech ri Dios, man are taj sib'alaj choq'aq' ri katijik xuquje' ri kaqumuxik, xane are sib'alaj choq'aq' ub'anik ri suk'al, ja'maril, ki'kotemal pa ri Uxlab'ixel. ¹⁸ Ri winaq ri jewa' kub'an chupatanixik ri Cristo, kaqaj cho ri Dios xuquje' kab'ix na che kumal ri achyab' chi utz ri tajin kub'ano.

¹⁹ Xaq jeri' are qab'ana ri jastaq ri katob'an chuk'amik loq ja'maril xuquje' ri kub'an utz

✧ **14:11** 14:11 Isaías 49:18; 45:23.

chike nik'aj chik. ²⁰ Mab'an k'ax che ri uchak ri Dios rumal rech ri jastaq tijowik rij. Ronojel ri jastaq ri tijowik rij ch'ajch'oj, k'ax k'u ri' we ketzaq pa mak nik'aj chik xa rumal ri jastaq ri kutij jun. ²¹ Sib'alaj utz ri' we man katij ti'j, o vino, xuquje' xapaskux jastaq ri xaq topib'al aqanaj che ri alaxik, jeri' rech man itzel taj kuna'o rech man kel ta kanoq pa ri ukojob'al. ²² We k'o akojob'al, chakojo' rech katqaj cho ri Dios. Utz rech ri man kuq'at ta tzij pu'wi' chib'il rib' ruk' ri uchomab'al. ²³ Are k'u ri xaq keb' uk'u'x kutij ri jastaq, kaq'at na tzij pu'wi', rumal cher man tajin ta kutij ri jastaq ruk' ukojob'al, ronojel ri jastaq ri man ruk' taj kojob'al katijik, makaj ri'.

15

Ri k'o kichuq'ab' che'kito' ri maj kichuq'ab'

¹ Ri uj ri k'o qachuq'ab' pa ri qakojob'al che'qato' ri maj kichuq'ab', man are ta kaqab'an ri kaqaj chiqawach uj. ² Chqajujunal qab'ana' ri kaqaj chikiwach ri qajil qatz'aqat xa jeri' kek'iy pa Cristo. ³ Rumal cher ri Cristo, pune are Cristo, man are ta xub'an ri xqaj choch are', xane are xub'ano ri kub'ij ri tz'ib'atalik: *Ri itzel taq tzij ri xkib'ij ri winaq, chwe in xqaj wi.* ⁴ Rumal cher ri jastaq ri xtz'ib'ax loq ojer, xtz'ib'axik rech kujeta'man chirij, rech rumal ri aye'nik xuquje' ri ku'lib'al ku'x ri kuya ri Tz'ib'atalik, are kaqilij ri aye'nik. ⁵ Ri Dios k'ut ri kuya qak'aslemal xuquje' kub'an chaqe chi kujjeqi'k chuya xa jun

✧ 15:3 15:3 Salmos 69:9.

ina'oj jetaq ri karaj ri Cristo Jesús. ⁶ Rech pa junamal, xa jun kib'an che ri ich'ab'al, kiq'ijila'j ri Dios, Tataxel rech ri Ajawxel Jesucristo.

Ri utz laj tzij ri katzijox chike ri winaq ri man a'j Israel taj

⁷ Rumal k'u ri, chik'amawa'j iwib' chi'jujunal, jetaq ri xub'an ri Cristo xujuk'amawa'j rech kaqaya juluwem che ri Dios. ⁸ Rumal ri' kinb'ij chi'we chi ri Cristo xpe chikipatanixik ri winaq a'j Israel rech jeri' kuk'ut ri qas tzij rech ri Dios, rech kuk'yaqab'a ri utzujum loq ri Dios chike ri qatat qanan. ⁹ Rech jeri' ri winaq ri man a'j Israel taj kakiq'ijila'j ri Dios rumal ri utoq'ob', jetaq ri tz'ib'atalik: "Rumal ri' king'alajisaj na ri b'i' la chike ri winaq ri man a'j Israel taj, xuquje' kinb'ixon na che ri b'i' la."✧ ¹⁰ Xuquje' kub'ij: "Ri ix ri man ix a'j Israel taj, chixki'kot kuk' ri winaq a'j Israel."✧ ¹¹ Xuquje' kub'ij: *Chiq'ijila'j ri Ajawxel iwonojel ri ix ri man ix aj Israel taj, xuquje' iwonojel ix ri ix k'o pa taq ri tinimit.*✧ ¹² Ri Isaías xuquje' kub'ij:

*Katux na loq ri uk'a'mal ri Isaí,
are ri' kawa'jil na chuq'atik tzij pa kiwi' ri winaq
ri man a'j Israel taj.*

Ri winaq a'j Israel kakub'i' na kik'u'x chirij.✧

¹³ Are b'a ri Dios ri kuya ku'lib'al k'u'x chix-unojisaj che ki'kotemal xuquje' ja'maril iwonojel ri ixkojoninaq che Are', rech jeri' kapulin ri

✧ **15:9** 15:9 Salmos 69:9. ✧ **15:10** 15:10 Deuteronomio 32:43.

✧ **15:11** 15:11 Salmos 117:1. ✧ **15:12** 15:12 Isaías 11:10.

ku'lib'al ku'x chi'we rumal ri ukwinem ri Tyoxalaj Uxlab'ixel.

¹⁴ Qas tzij wachalal, weta'm chi ix sib'alaj ixnojinaq che utzilal, xuquje' gas k'o iweta'mab'al rumal ri' kixkwinik kiya ino'j chib'il taq iwib'.

¹⁵ Pune jeri' xintz'ib'aj we ri' chuna'taxik chi'we pa ri utoq'ob' ri Dios ri ya'tal chwe, ¹⁶ rech xinux patanijel rech ri Cristo Jesús kuk' ri winaq ri man a'j Israel taj. Are nupatan utzijoxik ri utz laj taq tzij rech ri Dios, rech jeri' ri winaq ri man a'j Israel taj ku'xik jun tyoxalaj sipanik ri kaqaj cho ri Dios.

¹⁷ Xaq jeri' utz kinna' nimal rumal ri patanijik ri kinb'ano che ri Dios, pa Cristo Jesús. ¹⁸ Man kintzijoj ta chi jun jastaq we man are ri xub'an ri Cristo pa nuk'aslemal rech jeri' ri winaq ri man a'j Israel taj ko'pan chi reta'maxik ri nimanik che ri Dios. We jastaq ri' nub'anom ruk' tzij xuquje' ruk' chak. ¹⁹ Ruk' sib'alaj nimaq taq k'utu'n, xuquje' mayijab'al taq jastaq ruk' ri ukwinem ri Uxlab'ixel rech ri Dios. Xaq jeri', xintzijoj loq ri utz laj utzij ri Cristo xchaple'taj loq pa Jerusalén xinopan k'a pa taq ronojel ri tinimit rech Iliria.

²⁰ Qas tzij wi, are rajawam na k'u'x kintzijoj ri utz laj taq tzij pa taq ri tinimit jawje' man eta'matal ta wi uwach ri Cristo, rech jeri' man kinwok taj jun jastaq, jawje' ri wokol chi wi jun. ²¹ Xane rech jacha kub'ij ri tz'ib'atalik: "Ri winaq ri man xtzijox ta wi chike ri tzij, kakil na uwach, xuquje' ri man xkita ta wi ri ub'i', kakich'ob' na ri utzij."✧

Ke' ri Pablo pa ri tinimit Roma

✧ **15:21** 15:21 Isaías 52:15.

22 Rumal we tajin kinb'ano, man inkwini-naq taj ixnusolim. 23 Chanim k'ut rumal maj chi jawje' kinchakun wi waral, xuquje' sib'alaj urayim na k'u'x kixe'nsolij. 24 Nuchomam kixinsolij kanoq we xine' je la' pa ri España. Kinwaye'j chi are kixsolitaj kanoq xuquje' are kik'owisataj ri qaki'kotem iwuk', kinito' b'ik rech kintagej ri nub'e. 25 Chanim k'ut kine' pa ri tinimit Jerusalén ke'nya tob'anik chike ri alaxik. 26 Rumal cher ri qachalal a'j Macedonia, xuquje' ri a'j Acaya xkimulij jun tob'anik chike ri alaxik ri e meb'aib' ri e k'o chikixo'l ri e tyoxalaj taq alaxik ri e k'o pa Jerusalén. 27 Xkichomaj chi taqalik jewa' kakib'ano, xuquje' keta'm chi ajk'asib' kuk' we alaxik ri'. Rumal k'u cher we winaq man a'j Israel taj xkik'am ke ri sipanik rech ri uxlab'al, ya'tal xuquje' chi a're' kakiya ri jastaq ri kajawataj chike ri a'j Israel. 28 Are kinto'taj kan chub'anik we ri', xuquje' are kaya'taj kan ri sipanik chike, kinik'ow b'ik iwuk' k'a te ri' kine' je la' España. 29 Weta'm chi we kinopan iwuk', kink'am b'ik sib'alaj nim tewechib'al rech ri utz laj utzij ri Cristo.

30 Kinta k'u chi'we wachalal, pa ri ub'i' ri Ajawxel Jesucristo xuquje' pa ri uloq'anik ri Uxlab'ixel, chib'ana ch'awem cho ri Dios pa nuwi'. 31 Rech man kinqaj ta pa kiq'ab' ri e b'anal taq k'ax ri e k'o pa Judea, xuquje' rech kak'amawa'x ri tob'anik rech patanijik ri nuk'amom b'ik chike ri e Tyoxalaj taq winaq ri e k'o pa Jerusalén. 32 Rech jeri' rumal ri urayib'al ri Dios, kinopan iwuk' ruk' ki'kotemal xuquje'

kinuxlan iwuk' jun janipa q'ij. ³³ Are ri Dios rech ja'maril kakanaj kanoq iwuk'. Jeri'.

16

Ri Pablo kutaq rutzil kiwach ri e tob'anelab'

¹ Kinchilib'ej chi'we ri alaxik Febe, are jun patanijel pa ri komontyox pa ri tinimit Cencrea. ² Chik'amawa'j jetaq ri kataqi' che pa ri Ajawxel, rumal cher are' jun qachalal pa ri qakojob'al. Chiya ronojel ri kajawataj che, rumal ri a're' u'to'om sib'alaj e k'i winaq, in jun in chike.

³ Chiya rutzil uwach ri Priscila rachi'l ri Aquila, are wa' ri e tob'aninaq wuk' pa Cristo Jesús. ⁴ A're' xkiya ri kik'aslemal rumal we; man xwi ta kintyoxin chike are' xane kintyoxij xuquje' chike konojel ri komontyox ri man a'j Israel taj. ⁵ Chiya rutzil kiwach konojel ri alaxik ri kakimulij kib' cho kachoch a're'. Chiya rutzil uwach ri alaxik Epeneto, are wa' ri nab'e kojonel pa jun le'aj re Asia. ⁶ Chiya rutzil uwach ri María, sib'alaj nim ri chak ub'anom iwuk'. ⁷ Chiya rutzil kiwach ri Andrónico rachi'l ri Junias, sib'alaj e loq' chikixo'l ri e taqo'n rech ri Dios, e wachi'l xujk'o'ji' pa che' xuquje' are nab'e taq kojonelab' chinuwach in.

⁸ Chiya rutzil uwach ri Amplias, jun loq'alaj wachalal pa ri Ajawxel Jesús. ⁹ Chiya rutzil uwach ri Urbano, jun qachi'l pa ri chak pa Cristo Jesús, xuquje' ri loq'alaj alaxik Estaquis. ¹⁰ Chiya rutzil uwach ri Apeles utz no'jininaq pa Cristo Jesús. Chiya rutzil kiwach ri e k'o ruk' ri Aristóbulo. ¹¹ Chiya rutzil uwach ri nuwinaqil

Herodión. Xuquje' chiya rutzil kiwach ri e k'o ruk' ri Narciso, we winaq ri' e kojonelab' che ri Ajawxel. ¹² Chiya rutzil kiwach ri Trifena rachi'l ri Trifosa, sib'alaj tajin kakikoj kichuq'ab' chub'anik ri uchak ri Ajawxel. Chiya rutzil uwach ri loq'alaj Pérsida, sib'alaj nim ri chak ub'anom pa ri ub'i' ri Ajawxel Jesús. ¹³ Chiya rutzil uwach ri Rufo, jun utz laj kojonel, xuquje' chiya rutzil uwach ri unan, rumal jer elinaq nunan xuquje' in. ¹⁴ Chiya rutzil uwach ri Asíncrito, ri Flegonte, ri Hermes, ri Patrobas, ri Hermas xuquje' ri alaxik ri e k'o kuk'. ¹⁵ Chiya rutzil uwach ri Filólogo, ri Julia, ri Nereo rachi'l ri ranab', xuquje' ri Olimpas, xuquje' konojel ri e tyoxalaj taq winaq ri e k'o kuk'.

¹⁶ Chiya rutzil iwach ruk' jun Tyoxalaj tz'umanik. Kakitaq xuquje' rutzil iwach konojel ri komontyox rech ri Cristo.*

¹⁷ Wachalal, kixinb'ochi'j kiq'at iwib' chike ri e kojol taq ch'o'j ri ke'kipa'ij ri komontyox xuquje' xaq kik'ulel ri k'utu'n ri xya chi'we. Chiq'ata iwib' chike. ¹⁸ We winaq ri' man are taj tajin kakipatanij ri Ajawxel Jesús, xane are kakipatanij ri kirayinik. Jewa' kakib'ano ruk' taj tzij ri xaq e q'olob'al ke'kimenk'etij ri man k'o ta keta'm. ¹⁹ Pune ix tajin kixnimanik. Sib'alaj eta'matal ri ino'jib'al, kuya sib'alaj nim ki'kotemal chwe, kawaj k'ut kiko'j ri iweta'mab'al chub'anik ri utzilal, xuquje' man kawaj taj kiweta'maj ub'anik ri etzelal. ²⁰ Are k'u ri Dios ri

* **16:16** 16:16 Naq'atal chike ri winaq che ri' kakitz'umaj kib' chikipalaj rech jeri' kakik'ut ri kiloq'anik.

kuya ja'maril, kutak'ale'j na ri Itzel pa jun janipa q'otaj. Are ri utoq'ob' ri Ajawxel Jesucristo kakanaj kanoq iwuk'.

²¹ Kutaq rutzil iwach ri wachi'l ajchak, Timoteo, xuquje' ri e nuwinaqil Lucio, ri Jasón, rachi'l ri Sosípater.

²² In in Tercio, in xintz'ib'an we wuj ri', kintaq xuquje' rutzil iwach pa ri Ajawxel.

²³ Kutaq xuquje' rutzil iwach ri Gayo, are' xinuk'amawa'j cho ri rachoch xuquje' xuk'amawa'j konojel ri komontyox rech we tinimit ri'. Xuquje' kakitaq rutzil iwach ri Erasto, are wa' ri yakal pwaq pa ri tinimit, xuquje' ri alaxik Cuarto.

²⁴ Ri utoq'ob' ri Dios kakanaj iwuk' iwonojel. Jeri'.

Q'ijila'nem che ri Dios

²⁵ Ri kakwinik kujeqeb'a ik'u'x pa ri utz laj tzij, pa ri utzij ri Jesucristo ri xintzijoq chi'we, jacha ri kuq'alajisaj ri awatal loq ojer, pa ri majib'al loq re ri q'otaj. ²⁶ Are k'u wa' xq'alajisax kamik, pa ri tz'ib'atalik kumal ri q'alajisal taq tzij, jacha ri xub'ij loq ri Dios ri maj usachik, xya'taj k'u uk'utik chikiwach konojel ri winaq, rech jeri' keniman che ri kojob'al.

²⁷ ¡Che ri Dios ri xa jun, ri reta'm ronojel, ya'tal wi juluwem pa Jesucristo chib'e q'ij saq! Jeri'.

**RI K'AK' TESTAMENTO PA TZIJOB'AL
K'ICHE'
The New Testament in the K'iche' of Totonacapan
language of Guatemala
Nuevo Testamento K'iche' de Totonacapan**

copyright © 2022 Pioneer Bible Translators

Language: Qach'abel (K'iche')

Dialect: Totonacapan

Contributor: Pioneer Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

If you make any changes to the text, you must indicate that you did so in a way that makes it clear that the original licensor is not necessarily endorsing your changes.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

Note that in addition to the rules above, revising and adapting God's Word involves a great responsibility to be true to God's Word. See Revelation 22:18-19.

2023-04-13

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 22 Feb 2024 from source files dated 14 Apr 2023

80589b2e-3159-52d6-a29f-253eca70f2bd